

Nova formulae christologicae Leonis I. Magni papae de Christi activitate interpretatio.*

Dr. Josephus Marić, prof. ord.

Leo I. papa (440—461) notissimam suam formulam christologicam de Christi activitate in epistola proponit, quam contra Eutychetis doctrinam christologicam de »una natura« ad Flavianum, patriarcham Constantinopolitanum a. 449. dedit.¹

Quae epistola Leonis papae ad Flavianum a theologis communiter epistola dogmatica appellata est, quia dogma de Incarnatione seu de unitate personae et dualitate naturarum in Christo ideologia clara nec non terminologia fixa et accurata contra Monophysismum uberrime exponit et explicat.²

Quapropter eadem epistola dogmatica maximam etiam nacta est celebritatem, uti patet ex eo, quod a Patribus concilii Chalcedonensis (a. 541) summo gaudio maximoque plausu acclamata est praecipuusque fons extitit, in quo concilii Chalcedonensis de duabus Christi naturis definitio dogmatica fundata est.³

Patres enim concilii Chalcedonensis audita in sessione secunda epistola dogmatica Leonis papae exclamaverunt: »Haec patrum fides, haec apostolorum fides. Omnes ita credimus, orthodoxi ita credunt. Anathema ei, qui ita non credit. Petrus per Leonem locutus est. Apostoli ita docuerunt. Pie et vere Leo docuit, Cyrillus ita loquitur. Cyrilli aeterna memoria. Leo et Cyrillus,

* Praesentem quaestionem, quam antea in alia quaestione praevia: Pseudo-Dionysii Areopagitae formula christologica celeberrima de Christi activitate theandrica, Secunda quaestio praevia ad Novam Apologiam Honorii I. papae [Bogoslovska Smotra — Ephemerides theologicae, Zagreb, 1932, I, 105 (I) — 173 (69)] pro necessitate paucis attigimus [119 (15) — 121 (17)] et quam in Tertia quaestione praevia fusius tractare primo volumus, claritatis gratia ut specialem Quaestionem praevia tractare decrevimus. Theodosianorum igitur seu Severianorum et Themistianorum doctrina de Christi voluntate et activitate in Quarta et ultima quaestione praevia delineabitur.

similiter docuerunt. Anathema ei, qui sic non credit. Haec vera fides. Catholici ita sapimus. Haec patrum fides...⁴

Et in sessione quinta iidem Patres epistolam dogmaticam Leonis »quae ad perimendam Eutychetis malam intelligentiam« conscripta est, suscipiunt utpote »magni illius Petri confessioni congruentem et communem quandam columnam adversus perverse sentientes, ad confirmationem dogmatum...⁵

Formula vero Leonis papae christologica, de qua in praesenti quaestionem instituimus quaeque ratione praecipua celebris evasit, quia in disceptationibus christologicis saeculorum succedentium contra Monophysitas et Monotheletas cuiuscumque generis ut orthodoxiae norma aestimabatur et defendebatur, sic habet: »Agit enim utraque forma cum alterius communione, quod propriam est; Verbo scilicet operante quod Verbi est, et carne exequente quod carnis est. Unum horum coruscat miraculis, et alterum succumbit iniuriis. Et sicut Verbum ab aequalitate paternae gloriae non recedit, ita caro naturam nostri generis non relinquit«.⁶

Formula Leonis papae de Christi activitate, uti ex documentis concilii Lateranensis (a. 649.) et Constantinopolitani oec. VI. (680—681.), quae paulo infra allaturi sumus, eruitur, diversimode intelligebatur.

Ita Patres in istis conciliis tam ii, qui convenerant quam ii, ad quos Patres coram praesentes provocabant, formulae Leonis terminum »cum alterius communione« ut cooperationem mutuam duarum Christi naturarum in uno eodemque subiecto seu supposito inconfuse unitarum, seu ut »communione in operando obiectivam« accipiunt atque formulam Leonis unitate et identitate suppositi (contra Nestorium) magnopere inculcata sensu antimonophysitico contra Eutychen explicant et defendunt.⁷

Severus autem, patriarcha Antiochenus, (512—518) in ea haeresim Nestorianam inveniebat.⁸

Sergius, patriarcha Constantinopolitanus, (610—638.) e contrario Christi »unam operationem (theandricam)« formula Leonis comprobatur.⁹

Macarius, patriarcha Antiochenus, qui concilio Constantinopolitano oec. VI. adfuit, quique cum Sergio Christi unam voluntatem »et unam operationem theandricam« defendit, Leonis formula »duas operationes« exprimi negat.¹⁰

Iam vero Sergius, Macarius et alii Monotheletae saeculi VII. Theodosianorum i. e. Severi eiusque coaevo- rum, Theodosii scilicet patriarchae Alexandrini, Themistii, diaconi Alexandrini et aliorum, quos Cyrus, patriarcha Alexandrinus, a. 633. ad Unionem Alexandrinam adduxit, doctrinam de Christi »una operatione et voluntate« et de »una voluntate et operatione theandrica« a Patribus concilii Lateranensis et Constantinopolitani oec. VI. renovare ac restaurare dicuntur.¹¹

Ea re in anterioribus Quaestionibus praevis adducti sumus, ut quaeremus, utrum formula Cyrilli Alexandrini et formula Pseudo-Dionysii Areopagitae sensu subiectivo et antinestoriano interpretari possent.¹²

Eodem modo in praesenti dissertatione quaeremus, utrum formulae Leonis terminus »cum alterius communione« ut »communio in operando subiectiva« intelligi possit; utrum scilicet formula Leonis formas seu naturas Christi in uno eodemque subiecto seu supposito inconfuse unitas, vel potius unum idemque suppositum secundum utramque naturam operationes proprias qua tales perficiens exprimat-abstractione videlicet facta a cooperatione inter utramque naturam possibili; utrum deinde Sergius, Macarius et alii Monotheletae non tantum formula Cyrilli Alexandrini et Pseudo-Dionysii Areopagitae, ad quas Severus eiusque asseclae provocabant, sed etiam formula Leonis papae, in qua Severus haeresim Nestorianam inveniebat, sensu subiectivo seu concreto et antinestoriano intellecta, non obstantibus operationibus divinis et humanis unum idemque in Christo subiectum seu suppositum, unum idemque principium quod, unum eundemque scilicet operantem seu operatorem Christum, operationes divinas atque humanas perficientem, extullerint et quidem ea de causa, quod diversitas operationum unitatem et identitatem suppositi in Christo non dirimat.¹³

Interest igitur scire, utrum formulae Leonis terminus »cum alterius communione« ut »communio in operando subiectiva« sensu explicato intelligi posset, ut videre valeamus, utrum Sergius et Macarius ad eandem formulam sensu subiectivo et antinestoriano provocare potuerint.

Quibus positis dissertationem nostram in quattuor partes dividimus.

In parte prima interpretationem formulae Leonis antimonophysiticam, prouti a Patribus et theologis orthodoxis affertur, breviter delineabimus.

Quam interpretationem auctorum orthodoxorum antimonophysiticam, qui formulae terminum »cum alterius communione« ut »communio in operando obiectivam« accipiunt, liceat etiam interpretationem obiectivam appellare, et quidem eo magis, ut distinguatur ab alia interpretatione, quam, quoniam terminum »cum alterius communione« ut »communio in operando subiectivam« sensu explicato intelligimus, interpretationem etiam subiectivam nuncupamus, quamque praeter interpretationem obiectivam possibilem esse, atque etiam sensu antimonophysitico accipi posse in parte secunda probare conabimur.

In parte tertia Severi, patriarchae Antiocheni de formula Leonis mentem paucis evolvemus.

In parte denique quarta videamus oportet, utrum interpretatio formulae Leonis subiectiva primario et principaliter etiam sensu antinestoriano defensa sit; utrum scilicet interpretatio formulae Leonis subiectiva ideologiae ac terminologiae christologicae, cui Monotheletae Sergius, Macarius et alii favebant, congruat ita, ut Sergius et Macarius christologia propria innixi Christi »unam voluntatem et operationem« formula Leonis sensu subiectivo seu concreto et antinestoriano intellecta explicare et comprobare potuerint.

Accedamus igitur ad partem quaestionis huius primam exponendam.

I.

Interpretatio Patrum et theologorum objectiva et antimonophysitica.

Patres utriusque concilii, tum scilicet Lateranensis, tum Constantinopolitani oec. VI. Eutychen, Theodosianos seu Severianos et Themistianos atque Monotheletas impugnant et formula christologica Leonis I. papae innixi duas in Christo naturas inconfuse unitas esse »duasque operationes et voluntates naturales« demonstrant.

Ita v. gr. Martinus I. papa in sessione prima concilii Lateranensis Cyrum, Sergium eiusque successores Pyrrhum et Paulum impugnat et duas naturas »duasque operationes et voluntates naturales« in Christo esse formula Leonis probat atque adiungit: »Si igitur, quomodo dicit praedictus pater, utriusque naturae, ex quibus et in quibus indivise existens cognoscitur, quod proprium est, idem naturaliter et voluntarie operatur, sine dubio utriusque naturalem habuit idem voluntatem et operationem«.¹⁴

Sergius, episcopus Cyprensis, ad Theodorum papam, Martini I. papae praedecessorem scribit: »Tu es enim... Petrus et super fundamentum tuum ecclesiae columnae confirmatae sunt... tu princeps et doctor orthodoxae et immaculatae fidei... Abscinde blasphemias et iactantiam vaniloquorum et noviter emergentium haeticorum doctorum... Nos autem a Deo inspirati et sanctorum apostolorum confabulatores et consacerdotes sapuimus, confitemur atque confessi sumus a pristinis temporibus et ex ipsis cunabulis secundum sanctum atque beatissimum papam Leonem, praedicantes omnibus et confitentes: Operatur utraque natura cum alterius communione. Cum quo beatissimo viro et omnes a Deo inspirati et sancti patres fatentur«.¹⁵

Epistola synodica synodi Carthaginensis sub Victore episcopo coadunata et »sedis apostolicae decretis per omnia« roborata formulae Leonis allatae addit: »Nos itaque patrum decreta in omnibus sequentes, in Christo Domino nostro duas naturas, earumque duas voluntates duasque operationes firmissime praedicamus,

Deum verum atque hominem verum absque delictis veraciter confitemur, repudiantes cunctarum haeresum subsannationes, vanitates et insanias mendaces«. ¹⁶

Item Martinus I. papa in sessione tertia concilii Lateranensis auditis fragmentis in quibus Themistius, diaconus et Agnoetarum dux, Christi »unam operationem theandricam« cum Pseudo-Dionysio Areopagita docet, duas Christi voluntates et operationes naturales defendit, Pseudo-Dionysium sensu obiectivo intelligit et formula Leonis sensu obiectivo intellecta comprobatur. ¹⁷

Teste Maximo, episcopo Aquileiensi, Cyrus, Sergius, Pyrrhus et Paulus in omnibus assentiunt illis haereticis »qui in confusione et divisione errant« i. e. Ario, Eunomio, Macedonio, Theodoro (Mopsuesteno) Apollinario et Nestorio. Quin immo Cyrus, Sergius, Pyrrhus et Paulus »imprudenter« sunt haereticis citatis, quia secundum eosdem Leonis formula Christi »unam operationem« credendam esse exprimit. ¹⁸

In sessione secunda concilii Constantinopolitani oec. VI. epistola dogmatica Leonis papae ad Flavianum legebatur. ¹⁹

Legati vero sedis apostolicae audita formula Leonis papae de Christi activitate Constantino imperatori exclamaverunt: »Ecce benignissime domine, manifeste duas naturales operationes inconfuse et indivise in Domino nostro Jesu Christo praesens sanctissimus praedicat pater, cuius praesentem sermonem quarta synodus firmamentum orthodoxae fidei inscripsit, et damnationem universae haeresis utpote professioni beati principis apostolorum Petri convenientem...« ²⁰

Agatho papa, in epistola sua ad Constantinum imperatorem et fratres eius data quaeque in sessione quinta concilii Constantinopolitani oec. VI. perfecta et consensu unanimi approbata est, ait: »Et dum defensor veritatis sanctus Leo ad confessorem Christi Flavianum in dogmatico tomo edisserit inquit: Agit utraque forma cum alterius communione quod proprium est, et subsequenter per intelligentiae rationem discernit, Verbum quod Verbi est operans, et carnem quod carnis est exequentem, et uniuscuiusque naturae congruentia opera contemplatur, quamvis eas ab alterutrum communione non separet: rebus ipsis ostendit eximius pontifex, immo et omnis cum eo generalitas sancti Chalcedonensis concilii, quod et deitas Christi naturalem operationem inconfusam in unitate servavit, et humanitas eius, quae ad operationem humanae substantiae competunt, executi est, et utraque de uno inconfuse atque inseparabiliter processerunt Domino nostro Jesu Christo, qui ex utrisque subsistit et in utrisque unus idemque permansit« ²¹.

»Unde consequenter«, adiungit formulae Leonis Synodus Romana Agathonis papae »sicut duas naturas sive substantias, id est, deitatem et humanitatem inconfuse, indivise, incommunicabiliter,

eum habere veraciter confitemur: ita quoque et duas naturales voluntates et duas naturales operationes habere, utpote perfectum Deum et perfectum hominem unum eundemque ipsum Dominum Jesum Christum pietatis nos regula instruit: quia hoc nos apostolica atque evangelica traditio sanctorumque patrum magisterium, quos sancta apostolica atque catholica ecclesia, et venerabiles synodi suscipiunt, instituisse monstratur.²²

Legatorum Sedis apostolicae codex, qui in sessione X. concilii Constantinopolitani oec. VI. legebatur quique »testimonia sanctorum et probabilium patrum ostendentia duas voluntates et duas operationes« affert, inter alia testimonia etiam formulam Leonis papae continet.²³

Patres concilii Constantinopolitani oec. VI. in sessione XVIII. definitionem dogmaticam de duabus Christi voluntatibus et operationibus proclamantes epistolas Agathonis papae approbant et amplectuntur »utpote consonantes sancto Chalcedonensi concilio, et tomo sacerrimi ac beatissimi papae eiusdem antiquae Romae Leonis, qui directus est ad sanctum Flavianum, quem et columnam rectae fidei huiusmodi synodus appellavit: ad haec et synodicis epistolis, quae scriptae sunt a beato Cyrillo adversus impium Nestorium, et ad orientales episcopos.«²⁴

Omnino eodem sensu Patres, qui concilio Lateranensi anteriores sunt, uti v. gr. Sophronius, patriarcha Hierosolymitanus in sua epistola synodica, quae in sessione VI. concilii Constantinopolitani legebatur et Maximus Confessor, uti etiam omnes theologi posteriores inde a Ioanne Damasceno usque ad recentissima tempora formulam Leonis papae interpretati sunt.²⁵

Omnes igitur auctores, quos supra memoravimus, formulae Leonis terminum »cum alterius communione« ut »communione in operando obiectivam« accipiunt, uti patet ex illis textibus, quos in Secunda quaestione praevia cognovimus et quibus formulam christologicam Pseudo-Dionysii de Christi activitate theandrica formula Leonis papae sensu obiectivo intellecta explicant.²⁶

Naturae Christi nempe ita communiter theologi Leonem papam explicant-opera propria »cum alterius communione« seu unione obiectiva i. e. cooperatione mutua perfecisse dicuntur, quatenus scilicet utraque natura in uno eodemque subiecto seu supposito divino Verbi alteri naturae simul cooperanti unita opera propria perpetrare perspicitur.

Cum autem cooperatio naturae Christi humanae ad omnes naturae eius divinae operationes proprias ut absurda nullatenus sustineri possit, interpretationis obiectivae asseclae Leonis papae assertionem absolutam, quatenus operationes Christi divinas attingit, ad illa opera Christi divina seu miraculosa restringere coacti sunt, in quibus natura eius humana de facto partem habuit; eademque ut distincta ab operibus pure divinis, operationes Christi mixtas appellat.

Quae opera miraculosa a theologis opera Christi *κατ' ἐξοχήν* communiter appellari solent.²⁷

Cooperatio e contra naturae Christi divinae ad omnes operationes eius humanas iure merito sustinetur, et quidem ratione personae seu suppositi divini. Persona videlicet divina Verbi Dei naturam tanquam hypostasis propria non tantum simpliciter sustentabat, sed etiam dirigebat atque eam diversimode afficiebat. Et multi theologi iisdem rationibus adducti omnes operationes Christi humanas cooperatione suppositi divini peractas esse existimant.

Nihilominus auctores non pauci assertionem absolutam Leonis, quatenus etiam operationes Christi humanas respicit, restringunt, operationes Christi mixtas, operationes pure divinas et operationes etiam pure humanas distinguentes.²⁸

Secundum hanc igitur communem theologorum interpretationem formula Leonis papae una ex parte unitatem et identitatem suppositi effert et altera ex parte cooperationem mutuam naturarum in Christo inconfuse unitarum — utique relativam — in operibus propriis perficiendis extollit.

Formula vero Leonis papae, qui, uti vidimus, terminum »cum alterius communione« sensu absoluto proponit, nulla restrictione indiget in alia interpretatione, cuius possibilitatem modo in parte secunda probandam aggredimur.

II.

Interpretatio subiectiva et antimonophysitica.

Hac in parte tertia investigabimus, utrum formulae Leonis papae terminus »cum alterius communione« ut »communio in operando subiectiva« sensu declarato intelligi posset.

Utraque Christi forma seu natura »cum alterius communione« seu in alterius naturae unione, vi unius eiusdemque subiecti seu suppositi persistens, opera propria perfecisse dici potest, quatenus scilicet utraque Christi natura, quamvis cum altera natura in uno eodemque supposito unita sit, nihilominus utpote, inconfuse alteri unita, opera propria peragebat.

Aliis verbis: Utraque Christi natura »cum alterius communione« i. e. non obstante communione seu unione cum altera natura in uno eodemque supposito, non obstante scilicet unitate et identitate suppositi, opera propria perpetrasse affirmari potest eo quod unitas et identitas suppositi neque naturarum neque proprietatum naturalium diversitatem in Christo sustulerit.

Uti enimvero natura Christi humana vi unionis hypostaticae seu vi unitatis et identitatis suppositi omnes operationes proprias humanas — in supposito Verbi divini persistens — exercebat, ita viceversa natura Verbi divina, inde scilicet ab incarnatione, omnes operationes divinas naturae humanae sibi hypostaticae assumptae

unita — et non ab ea divisa et separata — perfecit, quia unum idemque subiectum seu suppositum, unus idemque verus Deus et verus homo in Christo necessario agnoscitur.²⁹

Communio seu unio igitur illa, quae hoc in casu locum habere putatur, non tantum ad omnes Christi operationes humanas, sed etiam ad omnes ipsius operationes divinas aequae sese extenditur.

Utraque deinde Christi forma seu natura »cum alterius communione« i. e. non obstante communione seu unione in uno eodemque subiecto seu supposito cum altera natura, quamvis scilicet in uno eodemque supposito unita sit alteri naturae — sive cooperanti sive non cooperanti — opera propria peregrisse affirmari potest.

Naturae scilicet Christi in uno eodemque supposito indivisae et inconfuse unitae opera propria perficientes considerari possunt abstractione facta a cooperatione mutua inter utramque naturam possibili, quatenus videlicet operationes utriusque naturae propriae qua tales sensu reduplicativo i. e. omnes Christi operationes divinae tanquam a natura divina una ex parte, et omnes operationes humanae tanquam a natura eius humana procedentes altera ex parte considerantur.

Cooperatio mutua hic inter utramque naturam prae oculis non habetur, attamen neque excluditur sed iuxta possibilitatem obiectivam praesupponitur.

Unitas enim et identitas suppositi in Christo neque cooperationem mutuam secumferre potest, uti patet ex multis operibus Christi divinis, ad quae peragenda cooperatio naturae eius humanae simpliciter impossibilis erat.

Nunc videamus oportet, utrum formulae *Leonis* papae terminus »cum alterius communione« in suo contextu sensu subiectivo seu »ut communio in operando subiectiva« ratione explicata accipi possit.

Formula *Leonis* papae termino »cum alterius communione«, uti supra monuimus, sensu absoluto seu sine ulla restrictione utitur.

Quapropter, si idem terminus sensu obiectivo accipitur, i. e. ut cooperatio mutua naturarum in Christo, uno eodemque subiecto seu supposito inconfuse unitarum in operibus propriis perficiendis, formula *Leonis* sensu absoluto prolata quoad operationes Christi divinas necessario restringi debet.

Si vero formula *Leonis* quoad operationes Christi divinas non restringitur, ad interpretationem subiectivam nobis recurrendum remanet, in qua quoad omnes operationes Christi non tantum humanas sed etiam divinas vera esse apparet atque nulla restrictio indiget, et quidem eo minus, quod *Leo* papa in contextu nulla afferat exempla, vi quorum verba *Leonis* sensu absoluto prolata ulla ratione restringenda essent.

Leo papa etenim »miracula« et »iniurias« minime ut opera utriusque Christi naturae cooperatione perpetrata afferre, sed, »miracula« una ex parte et »iniurias« altera ex parte extollere

videtur, ut diversitatem naturarum in uno eodemque supposito divino in Christo inconfuse unitarum seu unum idemque Christum verum Deum verumque simul hominem esse ostendat.

Leo papa nimirum in diversitate naturarum Christi probanda ad activitatem naturarum qua talem, i. e. sensu exclusivo consideratam, recurrere videtur, cooperationem scilicet inter utramque naturam quidem non excludendo sed neque respiciendo.

Quam Christi naturarum inconfuse unitarum diversitatem impermixtam certe operibus utriusque naturae propriis qua talibus potius sensu videlicet reduplicativo quam operibus utriusque naturae cooperatione perpetratis seu mixtis comprobare voluisse dici potest.

Quae interpretatio formulae Leonis subiectiva confirmari posset contextu antecedenti et consequenti, uti super omnia etiam scopo, quem Leo papa tota sua epistola dogmatica ad Flavianum prosequitur.

Leo papa videlicet, postquam de errore et causa Eutychetis ex gestis Synodi Constantinopolitanae a. 449. a Flaviano, patriarcha Constantinopolitano, accuratius certior factus est. epistolam suam dogmaticam in sex capita divisam in eum finem conscripsit, ut contra Eutychen eiusque asseclas unitate et identitate suppositi in Christo magnopere inculcata naturam divinam et humanam in ipso inconfusas esse ostenderet itaque Christum unum eundemque verum Deum et verum hominem cum vera carne et anima absque tamen peccato esse demonstraret.³⁰

Iuxta caput primum eiusdem epistolae, quod per modum introductionis sumi debet, Leo papa de scandalo »contra integritatem fidei« exorto ex epistola Flaviani nec non ex actis Synodi Constantinopolitanae certior factus est. Eutyches, quamvis sit presbyter, tamen »multum imprudens et nimis imperitus« apparet. Ipse »impia sapit« et »sapientioribus doctioribusque« non cedit. Sed in hanc insipientiam cadunt illi, qui in veritate investiganda »ad propheticas voces«, ad »apostolicas litteras« et »ad evangelicas auctoritates« non recurrunt. Et ideo »magistri erroris existunt, quia veritatis discipuli non fuere«. Eutyches »symboli initia« non comprehendit et quomodo »eruditionem de sacris novi et veteris testamenti paginis« acquirere poterat? Ipse ut senes non capit illa, quae baptizandi »per totum mundum« perspiciunt.³¹

Iuxta caput secundum Eutyches nescit, quid »de Verbi incarnatione« sentiendum sit. Et cum in veritate investiganda lectioni »sacrarum scripturarum« vacare nolle, saltem illam »communem et indiscretam confessionem« prae oculis habere potuit, quam fidelium universitas profitetur: Credere se in Deum Patrem omnipotentem et in Jesum Christum Filium eius unicum, Dominum nostrum, qui natus est ex Spiritu Sancto ex Maria Virgine. Quibus tribus sentiis omnium fere haereticorum machinae destruuntur.³²

Allatum symbolum Leo papa textibus comprobat S. Scripturae, quibus contra Eutychen Christum verum Deum verumque

hominem ex vera carne humana »spiritu vitae rationalis« animata, quamvis conceptu virginali conceptus sit, constitutum esse ostendit.³³

In capite tertio *Leo* papa thesim suam magis concrete probare aggreditur et utriusque naturae Christi proprietatem salvam esse asserit quia in »integra... veri hominis perfecta que natura« natus est Deus »totus in suis, totus in nostris«. Attamen Christus »particeps delictorum« nostrorum non fuit, etsi »communione humanarum subiit infirmitatum«. Utraque natura »tenet sine defectu proprietatem suam« et »sicut formam servi Dei forma non adimit, ita formam Dei servi forma non minuit«.³⁴

In capite quarto formula *Leonis* occurrit cum suo contextu antecedenti et consequenti.

In contextu antecedenti *Leo* papa *Filium Dei verum hominem*, absque tamen peccato, nativitate virginali factum esse affirmat et concludit: »Qui enim verus est Deus, idem verus est homo; et nullum est in hac unitate mendacium, dum invicem sunt et humilitas hominis et altitudo Deitatis. Sicut enim Deus non mutatur miseratione, ita homo non consumitur dignitate«.³⁵

Leo papa thesim modo citatam formula sua christologica confirmat dicendo: »Agit enim utraque forma cum alterius communione quod proprium est. Verbo scilicet operante quod Verbi est, et carne exequente quod carnis est. Unum horum coruscat miraculis, et alterum succumbit iniuriis. Et sicut Verbum ab aequalitate paternae gloriae non recedit, ita caro naturam nostri generis non relinquit«.³⁶

Thesi vero repetita verbis: »Unus idemque est, quod saepe dicendum est, vere Dei Filius et vere hominis filius«, *Leo* papa in argumentis afferendis prosequitur: »Deus per id quod in principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum (Ioann. I, I); homo per id quod Verbum caro factum est, et habitavit in nobis (ibid. I. 14). Deus per id quod omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil (ibid. I. 3); homo per id quod factus est ex muliere, factus sub lege (Gal. 4, 4). Nativitas carnis manifestatio est humanae naturae; partus virginis divinae est virtutis indicium. Infantia parvuli ostenditur humilitate cunarum; magnitudo Altissimi declaratur vocibus angelorum. Similis est rudimentis hominum, quem Herodes impie molitur occidere; sed Dominus est omnium, quem Magi gaudent suppliciter adorare. Iam cum ad praecursoris sui Ioannis baptismum venit, ne lateret, quod carnis velamine divinitas tegetetur, vox Patris de coelo intonans dixit: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui (Matth. 3, 17). Quem itaque sicut hominem diabolica tentat astutia, eidem sicut Deo angelica famulantur officia. Esurire, sitire, lassescere, atque dormire, evidentem humanum est. Sed quinque panibus quinque millia hominum satiare, et largiri Samaritanae aquam vivam, cuius haustus bibenti praestet, ne ultra iam sitiatur, supra dor-

sum maris plantis non desidentibus ambulare, et elatione fluctuum increpata tempestate consternere; sine ambiguitate divinum est. Sicut ergo, ut multa praeteream, non eiusdem naturae est, flere miserationis affectu amicum mortuum, et eundem remoto quadriduanae aggerae sepulturae ad vocis imperium excitare redivivum; aut in ligno pendere, et in noctem luce conversa omnia elementa tremefacere; aut clavis transfixum esse, et paradisi portas fidei latronis aperire; ita non eiusdem naturae est, dicere: Ego et Pater unum sumus; et dicere: Pater maior me est (Ioann 10, 30; 14, 28)«³⁷

Leo papa igitur ad thesim suam contra Eutychem probandam multa affert argumenta i. e. testimonia S. Scripturae externa, declarationes ipsius Christi, diversos eventus et status naturam divinam et humanam manifestantes, activitatem ipsius seu opera divina et humana, et quidem sine respectu ad cooperationem mutuum inter utramque naturam possibilem, immo opera exclusive divina, i. e. opera, in quibus natura humana partem habere simpliciter non potuit.³⁸

Quibus argumentis allatis concludit: »Quamvis enim in Domino Jesu Christo Dei et hominis una persona sit, aliud tamen est, unde in utroque communis est contumelia, aliud unde communis est gloria. De nostro enim illi est minor Patre humanitas; de Patre illi est aequalis cum Patre divinitas.«³⁹

In capite deinde quinto Leo papa imprimis sequelam unionis hypostaticae extollit i. e. communicationem idiomatum, vi cuius »et filius hominis legitur descendisse de coelo« et Filius Dei »carnem de ea virgine, de qua est natus, assumpsisse« et »filius Dei crucifixus« dicitur ac »sepultus«. Deinde Leo papa affert alia argumenta ex S. Scriptura, praesertim ex vita Christi post resurrectionem ipsius, quibus probat Christum esse verum Deum et verum hominem et proprietatem »divinae humanaeque naturae« in ipso permanere. Christus vera carne passus et mortuus est ac resurrexit veraque passione et morte sua nos redemit et »catholica ecclesia hac fide vivit, hac proficit, ut in Christo Jesu nec sine vera divinitate humanitas, nec sine vera credatur humanitate divinitas.«⁴⁰

In parte denique sexta Leo papa contra Eutychem »sermonem nimis insipientem nimisque blasphemum« insurgit, iuxta quem ante incarnationem Christum »ex duabus naturis« et post incarnationem »unam naturam« in Christo admittendam et credendam esse affirmat. Eutyches sine ullo dubio condemnatione dignus est. Sed si omnia quae docuit »viva voce et praesenti subscriptione« revocaverit, parcendum ei est quia tunc demum »fructuosissime fides vera defenditur, quando etiam a sectatoribus suis opinio falsa damnatur.«⁴¹

Omnino eodem modo Leo papa in epistola ad Leonem Augustum data, in qua contra Nestorium et Eutychem

Symbolo Nicaeno innixus insurgit atque eosdem anathematizandos esse affirmat.⁴²

Idem papa epistolae citatae ad Leonem Augustum diversa adiungit Patrum testimonia, quibus unum eundemque Christum verum Deum verumque hominem cum vera scilicet carne et anima esse probat.⁴³

Formula igitur christologica Leonis papae, si terminus »cum alterius communionem« etiam ut »communio in operando subiectiva« sensu explicato accipitur, nihilominus unitatem et identitatem subiecti seu suppositi una ex parte et utriusque naturae inconfuse unitae opera propria qua talia altera ex parte, seu unum idemque suppositum secundum utramque naturam opera propria sensu reduplicativo perficiens effert.⁴⁴

Eadem formula, uti patet, necessarium consequens est thesios fundamentalis, quam Leo papa exprimit verbis: »Salva igitur proprietate utriusque naturae et substantiae, et in unam coeunte personam, suscepta est a maiestate humilitas, et a virtute infirmitas, ab aeternitate mortalitas« et »Tenet enim sine defectu proprietatem suam utraque natura«.⁴⁵

Quibus positis formula Leonis papae terminis aequivalentibus ita exprimenda esse videtur:

Quamvis in Christo Dei et hominis una persona sit seu quamvis naturae Christi in uno eodemque supposito unitae sint, nihilominus utpote inconfuse unitae, opera propria qua talia, sensu videlicet reduplicativo, perpetrasse dici debent eo quod unitas et identitas suppositi neque naturarum neque proprietatum naturalium diversitatem ullo modo e medio tollat.

Quae interpretatio formulae Leonis papae subiectiva modo exposita interpretatio antimonophysitica „*κατ' ἐξοχήν*“ appellari potest.

Quibus peractis ultima nobis quaestio discutienda et solvenda relinquatur, utrum scilicet Sergius, Macarius et alii ideologiam et terminologiam christologicam propriam formula Leonis papae sensu subiectivo seu concreto et antinestorianum accepta comprobare atque illustrare potuerint.

Antequam vero de Sergio, Macario aliisque sermonem instituamus, de Severi mente pauca in parte tertia praemittere liceat.

III.

Interpretatio Severi, patriarchae Antiocheni, qui formulam Leonis I. papae Nestorianismi arguebat.

Iam ante Severum, in sessione scilicet secunda concilii Chalcedonensis, postquam epistola dogmatica Leonis papae perlecta et a Patribus approbata est, episcopi ex Illyrico et Palaestina formulam christologicam Leonis papae ut textum dubiosum protulerunt, utpote qui haeresi Nestorianae non sat resisteret.⁴⁶

Qui episcopi postea in sessione quarta eiusdem concilii se consentire declarant Synodo Nicaenae, Constantinopolitanae I. Ephesinae atque Leonem papam »summe orthodoxum« esse agnoscunt. Cum enim Legati apostolicae sedis praesente Anatolio, patriarcha Constantinopolitano »dilucidaverunt, quae linguae obscuritas discernere subnotabat« et »omnem dubitationem« removerunt atque anathemati subiecerunt« separantem a divinitate carnem Domini et Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, quam sibi adunavit de sancta virgine Maria Genitrice Dei, et non dicentem divina et humana eiusdem esse inconfuse, indivise et sine conversione« episcopi, quos supra memoravimus, epistolae Leonis papae consenserunt et subscripserunt.⁴⁷

Severus vero Synodum Chalcedonensem et epistolam dogmaticam Leonis papae anathematizat et eos »qui dicunt vel dixerunt in duabus naturis unum Dominum nostrum Jesum Christum post ineffabilem et incomprehensibilem unionem, et consequenter earum duas operationes aut proprietates.«⁴⁸

Ad Eiusinium quendam scribit Severus: »Anathematizandi sunt igitur illi, qui unum Christum in duabus definiunt naturis et utramque naturarum operari propria dicunt.«⁴⁹

Theodosio, patriarchae Alexandrino ait anathematizandam esse »impiam Synodum Chalcedonensem et blasphemum tomum papae Leonis, quia dualitate naturarum cum operationibus et proprietatibus »divinam et indivisam et inconvertibilem incarnationem post unionem separet...«⁵⁰

Idem Severus ad Oecumenium dicit: »Si igitur transformavit Verbum eam, quam sibi secundum subsistentiam univit humanitatem, non in propriam naturam, mansit enim quod erat, sed in suam gloriam atque operationem, et quae carnis erant, propria facta sunt Verbi, quomodo utramque formam operari quae sua sunt dabitur? Anathematizandi sunt igitur hi, qui in duabus naturis definiunt unum Christum, et unamquamque formam operari, quae sua sunt, dicunt. Ea itaque quae agebantur et operabantur, ab uno Christo multum differunt. Quaedam sunt divina, quaedam humana: veluti corporaliter vadere, super terram ire, iter agere, profecto humanum est: crura vero vexatis, et ambulare super terram penitus non valentibus, sanum gressum dare, divinum est. Sed unum incarnatum Verbum hoc quoque et illud operatum est: et nequaquam hoc quidem huius hoc vero illius naturae est: neque vero eo quod diversa sunt operamenta, ideo duas operatrices naturas vel formas iuste definiemus.«⁵¹

»Unam igitur« ait Severus ad Paulum quendam, »subsistentiam profitentibus Emmanuel, consequens est, unam naturam profiteri Dei Verbi incarnatam et ipsam operantem divina et humana, et non, secundum Leonis tomum, operantes duas naturas et formas supponere, communicante alterutrum coniunctione affectuali.

Hoc enim sibi vult blasphemia illa: Operatur enim utraque forma quod proprium est.⁵²

Severus igitur formula Leonis duas exprimi naturas agnoscit. Attamen quia, uti antea fusius probavimus, terminos „*φύσις* et *ὑπόστασις*“ pro synonymis habet atque consequenter formulam Leonis nec non concilii Chalcedonensis definitionem dogmaticam termino »in duabus naturis« expressam Nestorianismi arguit.⁵³

Si utraque forma — argumentatur Severus — operatur quod proprium est, quia utraque »sine defectu suam proprietatem« tenet: si Verbum scilicet operatur propria, i. e. opera tantum propria seu unice et exclusive quae Verbi sunt, Verbum in operibus suis humanis nullam partem habet nisi concursu generali, qui, uti patet, ad omnes causas secundas aequo modo necessario extenditur. Et si caro viceversa seu humanitas propria exequitur, i. e. opera tantum propria perficit, in operibus Christi divinis partem non habuit.

Iam vero — concludit scilicet Severus — ex hoc sequitur, carnem Verbo physice unitam non esse, sed Verbum et carnem duo esse subiecta seu supposita divisa et unione tantum relativa seu morali unita.⁵⁴

Cum autem in quarta seu ultima Quaestione praevia de doctrina, quam de Christi voluntate et activitate Theodosiani seu Severiani et Themistianii profitebantur, ex professo sermo erit, hac in quaestione hic morandum non est et ea de causa ad Sergium et Macarium tractandum transeamus.⁵⁵

IV.

Interpretatio subiectiva et antinestoriana.

Cyrus, patriarcha Alexandrinus, ante Unionem, quam cum Theodosianis a. 633. fecit, Leonem papam in epistola dogmatica ad Flavianum duas operationes cum alterius communiōe operantes »manifestissime« proclamare affirmat. At quia Heraclius (610—641). in epistola ad Arcadium, archiepiscopum Cyprensem, prohibuit, quominus »duae operationes« in Christo post unionem dicerentur, Cyrus interrogat Sergium, patriarcham Constantinopolitanum (610—638): »qualiter duas operationes post unionem dicere recusantes in una, id est singulari operatione in omnibus divinis eloquiis possumus concludere, tam quod passibile, tam quod impassibile est, ipsius ineffabilis dispensationis Salvatoris nostri Jesu Christi...«⁵⁶

Sergius Cyro respondet, quaestionem propositam ab »magnis et universalibus conciliis« motam non esse neque consequenter »de eiusmodi quaestione definitionem quamlibet esse prolatam a quodam orthodoxorum conciliorum« Nonnulli probabiles patres — et praecipue Cyrillus Alexandrinus, »unam operationem vivificam Christi veri Dei nostri« — docuerunt. Mennas,

patriarcha Constantinopolitanus (536—552) »sermonem« ad Vigilium papam misit »in quo et ipse simili modo unam voluntatem et unam magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi operationem astruxit«. Catholicae ecclesiae doctores, e quibus Sergius Eulogium, patriarcham Alexandrinum (580—607), nominat, Leonis epistolam ad Flavianum, quae commune revera rectae fidei fundamentum existit »contra multos« ex impio schismate maledicti Severi »defendebant, sed nullus Leonem verbis:« Agit enim utraque forma cum alterius communione »duas operationes« docere affirmat. Et si quis, concludit Sergius, ostendere valuerit »quempiam probabilium patrum, quorum dogmata catholicae astruunt ecclesiae, duas operationes in Christo dicere tradidisse, opportunum est per omnia sequi. Omnino enim necesse est non solum secundum sensum sequi sanctorum patrum dogmata, sed et eisdem vocibus uti cum illis, nihilque penitus innovare.«⁷⁵

Sergius accepta epistola Cyri de Unione Alexandrina peracta Cyro epistolam dat, in qua gaudet et Deo gratias agit, quod Theodosiani, qui civitatem Alexandrinam et omnes regiones eius »inhabitant« in catholicam et apostolicam unitatem regressi sunt. Cyrus — teste eodem Sergio-Theodosianis a Patribus quinque Synodorum »unam eandemque orthodoxam fidem« definitam esse ostendit et ita »apertum et nimis facilem transitum ad unitatem a Deo amabilem« efecit.⁵⁸

Sergius deinde breviter enumerat omnia capitula Unionis Alexandrinae, ex quibus doctrinam christologicam in concilio Chalcedonensi definitam a Theodosianis plene admitti apparet. »Atque eundem« ait Sergius caput septimum eiusdem Unionis citans, »operari divina et humana una operatione (sc. theandrica), qui omnis divina et humana operatio ex uno eodemque incarnato Deo Verbo procedebat. Secundum hunc piium intellectum et Leo, sanctae memoriae Romanus archiepiscopus, sapuit et docuit dicens: Agit utraque forma cum alterius communione.«⁵⁹

Sergius igitur fidem a Patribus »quinque Synodorum« definitam confitetur atque consequenter epistolam dogmaticam Leonis papae et concilii Chalcedonensis doctrinam christologicam de duabus naturis inconfuse unitis praedicat.

In quaestione vero solvenda, utrum scilicet oporteat »duas praedicare operationes, an unam dicere operationem« Patrum doctrinam non tantum quoad sensum — ait Sergius — sed etiam quoad terminologiam sequi necessarium est.

Attamen Sergius paulo postea una ex parte quia de Christi voluntate et activitate definitio dogmatica adhuc non extiterat, et alia ex parte, sub influxu formulae christologicae Cyrilli Alexandrini et »sermonis« Mennae ad Vigilium papam ac formulae Leonis papae Unionem Alexandrinam cum Theodosianis peractam approbat atque caput septimum Unionis de Christi activitate theandrica prae oculis habens Pseudo-Dionysium eate-

nus de Christi una operatione (sc. theandrica) locutum esse supponit, quatenus, uti supra notavimus, »omnis divina et humana operatio ex uno eodemque incarnato Deo Verbo procedebat«. ⁶⁰

Quam formulam Pseudo-Dionysii Sergius Leonis papae formulae aequivalere asserit.

Sergius nimirum formulae Leonis termino »Agit« unum idemque subiectum seu suppositum agens, unum scilicet idemque principium quod activitatis subintelligit et verbis »utraque forma«, quae in casu sexto seu ablativo ponit, principia quibus activitatis Christi exprimit.

Verosimilis igitur est sententia nostra, secundum quam Sergius tum Pseudo-Dionysium tum Leonem papam sensu subiectivo interpretatus est.

Quae sententia nostra confirmari possit ex illis, quae Sergius ad Honorium I. papam et ad Heraclium, imperatorem scripsit.

Sophronius enim, qui patriarcha Hierosolymitanus a. 634. creatus est, qua monachus una cum Maximo Confessore Alexandriae a. 633 commorans, Cyro contradixit, cumque eum a capitulis eiusdem Unionis, eo quod doctrinam de una Christi operatione theandrica continerent, promulgandis nullo modo deterrere posset, ad Sergium se contulit, ut Cyrum ad vocem »unius operationis« ex Unionis capitulis demovendam permoveret. ⁶¹

Sergius enim in epistola sua ad Honorium papam de eadem re scribit: »Quomodo enim non esset durum et valde onerosum, quando hoc resolvere evertereque erat futurum quidem omnem illam concordiam, atque unitatem, quae bene fuerat effecta, tam apud Alexandrinam magnam civitatem, quamque per universas sub ea provincias, quae nullo tempore, usque nunc acquieverat, nomen saltem simplex divini, atque laudabilis patris nostri Leonis, aut sancti, et magni, atque universalis Chalcedonensis concilii mentionem facere, nunc vero praeclara, et magna voce in divinis missarum arcanis hoc praedicantes?« ⁶²

»Multis igitur« concludit Sergius, »a nobis de hoc motis sermonibus ad praenominatum venerabilem Sophronium, postremo adhortati sumus, testimonia nobis proferre sanctorum ac probabilium patrum, illorum videlicet, quos omnes communiter doctores confitentur, et quorum dogmata legem sanctae Dei cognoscunt ecclesiae, duas nominatim et ipsis verbis operationes in Christo dicendas tradentia; ille autem hoc facere penitus non valuit«. ⁶³

Nihilominus Sergius »incipientem ex hoc inter quosdam hic contentionem exardescere« perspicuus et »ex huiusmodi decertationibus haereseon dissensiones« semper oriri sciens »talem superfluum verborum conflictum« omnibus viribus sedandum esse iudicavit. ⁶⁴

Qua de causa *Sergius* *Cyros* scripsit, ut Unione peracta nemini in posterum permitteret »unam aut duas proferre operationes in Christo« sed »sicut sancta et universalia tradiderunt concilia, unum eundemque Filium unigenitum, Dominum nostrum Jesum Christum verum Deum operatum confiteri tam divina quamque humana et omnem divinam atque humanam operationem ex uno eodemque incarnato Deo Verbo indivise procedere et ad unum eundemque redigi« eo quod »unius quidem operationis vox, quamquam a quibusdam sanctis dicta est patribus, tamen peregrina videatur, et perturbare aures quorumdam suspicantium ad peremptionem hanc proferri inconfuse atque secundum subsistentiam unitarum in Christo Deo nostro duarum naturarum, quod non est unquam, nec fiat.« Similiter autem »et duarum naturarum dictio« multos scandalizat »utpote a nullo sanctorum et probabiliū ecclesiae institutorum edita. Insuper et consequens ei sit praedicare duas voluntates contrarietates circa invicem habentes, tamquam Deo quidem Verbo salutarem volente adimpleri passionem, humanitate vero eius obsistente voluntati et resistente, et perinde duo contrario volentes introducantur, quod impium est. Impossibile quippe est, in uno eodemque subiacenti duas simul et erga hoc ipsum contrarias subsistere voluntates«. ⁶⁵

Juxta doctrinam enim Patrum manifestam — prosequitur *Sergius* caro Christi intellectualiter animata numquam »separatim et ex appetitu proprio contrario nutui uniti sibi secundum subsistentiam Dei Verbi naturalem motum suum effecit, sed quando, et qualem, et quantum ipse Deus Verbum volebat«. Quemadmodum enim corpus nostrum ab anima intellectuali et rationali regitur... »ita et in Domino nostro tota humana eius compersio ab ipsius Verbi deitate semper in omnibus mota, deimobilis erat«. ⁶⁶

Sergius igitur »contentionem incipientem accendi« animadvertens necessarium iudicavit »attritas potius sanctorum patrum voces et synodice definitas semper sequi«, et »neque quae raro a quibusdam patribus dicta sunt, et non circa haec intentionem habentibus, quasi plenam, et inambiguam de eis doctrinam exponerent, ad regulam, et legem per omnia dogmaticam reducere, quale est quod de una operatione ab eis dictum est: neque iterum, quae nullatenus dicta sunt a probabilibus patribus, nunc vero a quibusdam proferuntur, duas inquam operationes, tanquam dogma ecclesiasticum proferre«. ⁶⁷

Sopronius, uti patet, contra Unionem Alexandrinam surgit et *Sergius* cedit et se recipit.

Ita secundum *Sergium*, qui »contentiones« futuras praevidit »unius quidem operationis vox« seu »formula de Christi una operatione« derelinquenda est, quia iuxta »quosdam« auctores non tam »unum operatorem in Christo« sed unam Christi naturam sensu obiectivo et physico, i. e. sensu monophysitico involvit.

Similiter et »duarum naturarum dictio« seu »formula de duabus Christi operationibus Sergio non placet, quia »duae operationes a Patribus ecclesiae »nominatim« scilicet »et ipsis verbis« non docentur et quia duae operationes Christum in »duos« dividantur necesse est, duas in Christo voluntates contrarias, i. e. duo contraria volentes involvunt, cum in uno eodemque subiecto seu supposito duae voluntates contrariae simul persistere non possint.

Formula nimirum de duabus Christi operationibus — ait scilicet *Sergius* cum *Severo*, *Theodisio* et *Themistio* — minime duas facultates físicas operandi, duo principia quo activitatis sed duos in Christo, duo videlicet subiecta seu supposita, duo scilicet principia quod activitatis, duo contraria volentes involvit, quorum alter i. e. Verbum passionem desiderat, alter vero i. e. homo passioni resistit.

Quapropter *Sergius* »attritas patrum voces et synodice definitas« potius praedicandas esse sustinet.

Iam vero teste *Sergio* neque »unius quidem operationis vox« neque »duarum operationum »dictio« ullo modo »tanquam dogma ecclesiasticum« offerre licet.

Sophronius hisce sibi propositis consentit.⁶⁸

Quaestio »de una sive de duabus operationibus« non movebitur quia »praefata cautaque ac trita sanctorum patrum recta traditio atque doctrina« sufficit.⁶⁹

Qua de causa *Sergius*, qui antea ad librum dogmaticum *Mennae* ad *Vigilium* papam datum provocabat, *Heraclio* imperatori petenti, ut sibi de una Christi voluntate et operatione Patrum testimonia in libro dogmatico *Mennae* ad *Vigilium* papam contenta mitteret, respondit prae oculis habenda esse »quae dudum mota sunt« et tumultum »qui ex huiusmodi motione coepit« atque suasit, »quod non oporteat de huiusmodi inquisitione perscrutari sed permanere in attrita patrum doctrina, quam omnes consonanter confitentur de huiusmodi quaestione et confiteri unigenitum Filium Dei, qui veraciter Deus simul et homo est, eundem operari divina et humana, et ex eo uno eodemque incarnato Deo Verbo . . . inseparabiliter atque indivise omnem divinam atque humanam operationem procedere«. ⁷⁰

Et *Sergius* concludit verbis: »Hoc namque nos *Leo*, Dei portitor instruit, manifeste perhibens: Agit enim utraque forma cum alterius communione, quod proprium habet«. ⁷¹

Sergius igitur, uti ex responsis ad *Heraclium*, imperatore patet, propter »tumultum« quem formula de »una Christi operatione« excitavit quemque certe *Sophronius* super omnia causavit, formulam christologicam supra allatam credendam esse proponit, iuxta quam unus idemque Filius, verus Deus et verus homo, unus scilicet operator in Christo divina et humana operatur et ex eo uno eodemque incarnato Deo Verbo inseparabiliter atque indivise omnis divina et humana operatio procedit.

Quam formulam *Sergius* ut doctrinam »sanctorum et universalium conciliorum«, ut »sanctorum patrum traditionem« et »attritam patrum doctrinam, quam omnes consonanter confitentur« extollit atque formula *Leonis* papae explicitis verbis comprobatur.⁷²

Sergius igitur in »una Christi operatione (sc. theandrica)« praedicanda amplius non insistit, sed illam de Christi activitate formulam communiter praedicandam esse asserit, quae tandem aliquando quoad rem nihil aliud est nisi formula christologica *Pseudo-Dionysii* de Christi activitate theandrica, quam ipse, uti ex epistola ipsius ad *Cyrum* post Unionem Alexandrinam edita eruitur, cum *Theodosianis* sensu subiectivo et concreto accepisse videtur quamque formulae *Leonis* aequivalere affirmat.

Sergius itaque non tantum *Pseudo-Dionysium* sed etiam *Leonem* papam sensu subiectivo et concreto intellexisse videtur.

Omnino fere idem quoad rem de *Macario*, patriarcha Antiocheno, dicendum est.

Iuxta *Ecthesim* a *Macario* compositam, quae in sessione secunda concilii Constantinopolitani oec. VI. legebatur, naturarum »differentia propter unionem« non perimitur. Immo »proprietas utriusque naturae in una persona unaque subsistentia« salvatur. *Macarius* »unum« Christum »in duabus naturis inconfuse et indivise« unitum agnoscendum esse et »eiusdem miracula et passiones, et omnem simul divinam atque humanam operationem ex eodem uno Christo Deo nostro nova ratione procedere« credendum esse ait.⁷³

Filius Dei — prosequitur *Macarius* — pro nobis »etiam filius hominis factus est«. Quapropter »voces Salvatoris, quae in evangeliiis sunt, neque subsistentiis duabus, neque personis patimur: sed tam humanas, ad haec et divinas, ab uno dictas recte putabimus. Uni igitur personae universas voces, quae sunt in evangelio, deportare oporteret, uni subsistentiae Verbi incarnati: dominus enim unus est Jesus Christus secundum scripturas«. Ita docent — addit *Macarius* — apostoli, evangelistae, Synodus Nicaena, Constantinopolitana (I.) aliaeque Synodi universales, a quibus *Cyrilli Alexandrini* et *Leonis* papae epistolae susceptae sunt.⁷⁴

Legati apostolicae Sedis in eadem sessione secunda formula *Leonis* perlecta *Macarium* interrogant, quid ipse cum asseclis suis hac de re sentiret. Et *Macarius* respondit: »Ego . . . duas operationes non dico sed nec sentio quod beatae memoriae *Leo* per hunc sermonem duas operationes dixit«. *Macarius* deinde a *Constantino* imperatore interrogatur, utrum *Leo* papa dicta formula »unam operationem« doceat et *Macarius* respondit: »Ego numerum non dico, sed theandricam eius operationem, secundum sanctum *Dionysium*«. ⁷⁵

Et in sessione octava *Macarius* declarat »duas voluntates aut duas operationes« in Christo non admittere »nec si mem-

bratim incidatur« et »in mare« mittatur, sed »unam voluntatem et theandricam operationem«. ⁷⁶

Macarius itaque in una eademque persona Christi duas naturas inconfuse unitas una ex parte, et altera ex parte Christi: »unam voluntatem et theandricam operationem« cum Pseudo-Dionysio profitetur.

Quapropter Macarius, qui ad Cyrilli Alexandrini et Leonis papae epistolas christologicas provocat, qui concilii Chalcedonensis definitione christologica innititur quique Theodosianorum Unionem Alexandrinam ineuntium assecla extitit, Christi »unam voluntatem et theandricam operationem« sensu subiectivo et concreto accepisse videtur quatenus scilicet voluntatem et activitatem unius eiusdemque subiecti seu suppositi et non duorum suppositorum, unum idemque principium quod, unum eundemque Christum divina et humana volentem et operantem profitebatur, unum videlicet eundem operatorem, qui operationes divinas et humanas perficiebat.

Eadem vero formula omnino illi formulae aequivalere existimanda est, quam supra ex Ecthesi a Macario edita attulimus et secundum quam »eiusdem miracula et passiones« sunt quoniam »omnem simul divinam atque humanam operationem ex eodem uno Christo nostro nova ratione processisse« affirmandum est.

Ergo etiam Macarius formulam christologicam tum Pseudo-Dionysii tum Leonis papae sensu subiectivo et concreto intellexisse videtur. ⁷⁷

Cyrus itaque in primordiis terminologiae dyophysiticae fautor extitit et duas operationes formula Leonis papae doceri non admittebat. Sed decursu temporis sub influxu Heraclii imperatoris et Sergii unionem cum Theodosianis perficiendam desiderantium Unioni Alexandrinae subscripsit, cuius caput septimum »eundemque unum Christum et Filium operantem divina et humana una theandrica activitate secundum sanctum Dionysium« profitetur.

Sergius doctrinam christologicam »quinque synodorum« admittit et Christum »ex duabus naturis et »in duabus naturis« confitetur. Nihilominus fautor est terminologiae de »una Christi operatione« uti patet ex epistola, quam ad Cyrum post Unionem Alexandrinam peractam scripsit et in qua Unionem Alexandrinam summis laudibus extollit. ⁷⁸

Sergius etenim dogma soteriologicum defendendum cum Theodosianis prae oculis habere videtur atque unitatem et identitatem suppositi quam maxime in voluntate et activitate manifestari existimans formulam de una Christi activitate approbavit. ⁷⁹

Sed postea praevidens »tumultum« qui propter Unionem Alexandrinam et praesertim propter caput septimum Unionis exoriturus erat, formulam de una Christi operatione (theandrica) retrahit et illam formulam communiter admittendam esse proponit, quae, uti

supra notavimus, nihil aliud est nisi ipsa eadem formula de una Christi operatione (theandrica) sensu subiectivo et concreto ab eodem intellecta et explicata.⁵⁰

Etiam Macarius, uti supra monuimus, doctrinam christologicam epistolae dogmaticae Leonis papae et concilii Chalcedonensis amplectitur, sed nihilominus in formula de una Christi voluntate et operatione theandrica praedicanda insistit, quam tamen cum Sergio sensu subiectivo et concreto intellexisse videtur.

Tum Cyrus denique, tum Sergius et Macarius, qui, uti supra notavimus, a Patribus concilii Lateranensis et Constantinopolitani oec. VI. illius christologiae renovatores dicuntur, quam Severus, Theodosius et Themistius profitebantur, interpretationem formulae Leonis subiectivam sensu antinestoriano proposuisse videntur unum idemque subiectum seu suppositum in Christo non obstante utraque forma seu natura diversas operationes proprias perficiente inculcantes, unum idemque scilicet principium quod activitatis in Christo extollentes.

Et cum Cyrus, Sergius et Macarius doctrinam christologicam »quinque synodorum« et in specie doctrinam concilii Chalcedonensis Christum »in duabus naturis« definientis una ex parte confiteantur, et altera ex parte cum Severo, Theodosio et Themistio »unam voluntatem et operationem« et »unam voluntatem et operationem theandricam« non tantum formula Pseudo-Dionysii sed etiam formula Leonis papae sensu subiectivo seu concreto et antinestoriano intellecta comprobare et explicare videantur, partiales tantum renovatores et restauratores illius erunt christologiae, quam Severus, Theodosius et Themistius defendebant quique epistolam dogmaticam Leonis ad Flavianum et doctrinam christologicam concilii Chalcedonensis Nestorianismi arguebant et impugnabant.

*

Finis huius Quaestionis praeviae principaliter in eo erat, ut formulae Leonis papae terminum »cum alterius communionem« non tantum ut »communionem naturarum in operando obiectivam« sed etiam ut »communionem naturarum in operando subiectivam« sensu explicato intelligi posse ostenderemus.

Allatis vero argumentis, quibus interpretationem quoque subiectivam termini »cum alterius communionem« probare conati sumus, quaestionem instituímus, utrum videlicet Monotheletae Cyrus, Sergius, Macarius et alii »unam Christi voluntatem et operationem« vel »unam Christi voluntatem et operationem theandricam« defendentes ad formulam Leonis sensu subiectivo intellectam provocaverint.

Perpensis deinde breviter omnibus, quae Sergius et Macarius de formula Leonis habent, verosimilem deduximus conclusionem, secundum quam Cyrus, Sergius, et Macarius

formulam Leonis sensu subiectivo seu concreto et antinestoriano intellexisse et explicasse videntur.

Hisce omnibus positis formula christologica Leonis papae tum sensu obiectivo tum etiam sensu subiectivo interpretari potest secundum quod formulae terminus »cum alterius communione« vel ut »communio in operando obiectiva« vel ut communio in operando subiectiva accipitur.

Quam »communione naturarum in operando obiectivam« simpliciter »communione in operando« et »communione naturarum opera propria perficientium in essendo« etiam »communione in essendo« simpliciter sensu explicato denominamus.

Formula Leonis sensu obiectivo intellecta naturarum Christi in operibus propriis perficiendis cooperationem mutuam praesupponit, et hac de causa quoad Christi operationes divinas necessario restringitur.

Quae interpretatio formulae Leonis obiectiva sensu, ut supra monuimus, antimonophysitico a Patribus et theologis defenditur.

Sensu autem subiectivo intellecta naturas Christi in uno eodemque subiecto seu supposito inconfuse unitas opera propria qua talia operantes vel unum idemque subiectum seu suppositum secundum utramque naturam opera propria sensu reduplicativo perficiens exprimit-abstractione scilicet facta a cooperatione inter utramque naturam possibili.

Formula Leonis ita intellecta nulla restrictione indiget et ex operibus utriusque naturae qua talibus naturarum in Christo diversitatem arguit quia naturas Christi non obstante unitate et identitate suppositi opera propria qua talia peragere affirmat et quidem ea ratione ut unitas et identitas suppositi neque naturas neque naturarum proprietates tollat.

Qua de causa formula Leonis etiam sensu subiectivo intellecta, prouti a nobis exposita est, characterem antimonophysiticum κατ' ἐξοχήν sine ullo dubio habet.

Utraque vero interpretatio, tum scilicet obiectiva et antimonophysitica, tum etiam subiectiva et antimonophysitica, quoad rem, uti patet, etiam antinestoriana est, quia utraque tum naturas operationes proprias perficientes una ex parte, tum etiam unitatem et identitatem suppositi seu personae in Christo altera ex parte effert.

Monotheletae denique Cyrus, Sergius et Macarius formulam Leonis sensu subiectivo et antinestoriano defendisse videntur.

Quam formulae Leonis interpretationem subiectivam et antinestorianam, quoad rem etiam antimonophysiticam esse, ex dictis sat evidenter patet.

Quibus positis nos investigando, utrum formulae Leonis terminus »cum alterius communione« etiam ut »communio in operando subiectiva« intelligi possit, utrum scilicet praeter interpre-

tationem formulae Leonis obiectivam hucusque a theologis defensam etiam interpretatio subiectiva possibilis sit, ad duplicem formulae Leonis interpretationem subiectivam pervenimus i. e. interpretationem subiectivam et antimonophysiticam et interpretationem subiectivam et antinestorianam ita ut formula Leonis terminis aequivalentibus triplici sensu exponi possit i. e. interpretatione videlicet obiectiva et antimonophysitica, interpretatione subiectiva et antimonophysitica et interpretatione subiectiva et antinestoriana.

Interpretatio Patrum et theologorum obiectiva et antimonophysitica sic sonat: Naturae Christi, utpote in uno eodemque subiecto seu supposito inconfuse unitae opera propria communione seu cooperatione mutua perpetrabant.

Interpretatio subiectiva et antimonophysitica, quam possibilem esse ostendere conati sumus sic habet: Etiam si in Christo unum idemque subiectum seu suppositum sit, nihilominus naturae ipsius utpote inconfuse unitae opera propria qua talia, sensu scilicet reduplicativo, perfecisse supponuntur quod unitas et identitas suppositi neque naturarum neque consequenter proprietatum naturalium diversitatem dirimat.

Interpretatio denique subiectiva et antinestoriana, quam Monothetae Cyrus, Sergius et Macarius nostra opinione defendere videntur: Etiam si Christus operationes divinas et humanas perficiebat, nihilominus unus idemque erat in seipso, unum scilicet subiectum seu suppositum, Deus simul et homo, qui et humanas et divinas operationes perpetrabat, eo quod diversitas operationum seu operum unitatem et identitatem suppositi seu personae in Christo nullatenas tollat.

Sed antequam finiamus, videamus oportet, utrum etiam Honorius I. papa ad formulam christologicam Leonis papae sensu subiectivo et concreto intellectam provocet.

Secundum Honorium papam, qui doctrina concilii Chalcidonensis christologica innixus in »manentibus utrarumque naturarum differentiis« praedicandis insistit, Christus »Filius ac Verbum Dei . . . unus operator divinitatis et humanitatis« esse a S. Scriptura luculenter affirmatur.⁸¹

Ad quaestionem vero, utrum scilicet »propter opera divinitatis et humanitatis, una, an geminae operationes . . . dici vel intelligi« debeant; Honorius animadvertit: ». . . non oporteat ad dogmata haec ecclesiastica retorquere, quae neque synodales apices super hoc examinantes, neque auctoritates canonicae visae sunt explanasse, ut unam vel duas energias aliquis praesumat Christi Dei praedicare, quas neque evangelicae vel apostolicae litterae, neque synodalis examinatio super his habita, visae sunt terminasse, nisi fortassis, sicut praefati sumus, quidam balbutiendo docuerunt, condescendentes ad informandas mentes, atque intelligentias parvulorum quae ad ecclesiastica dogmata trahi non debent, quae unusquisque in sensu suo abundans, videtur secundum propriam sententiam ex-

plicare«. Eadem quaestio »grammaticis, qui solent parvulis exquisita derivando nomina venditare« relinquenda est, ut ab iis solvatur.⁸²

Qua de causa — ait Honorius — neque »unam operationem« neque »duas« dicimus quia Christus »unus operator divinitatis et humanitatis«, mediator Dei et hominum »multiformiter . . . multisque modis et ineffabilibus . . . communione utriusque naturae« operabatur.⁸³

Tempore videlicet Honorii I. papae, uti patet, veritas christologica de »duabus operationibus« ex definitione christologica concilii Chalcedonensis erui utique poterat, attamen ex professo neque tractata neque explicite definita erat.

Nihilominus Honorius formulam de »una operatione«, reiicit et quidem ad evitandam »stultam Eutychianistarum . . . dementiam.«⁸⁴

Sed ratione habita ideologiae ac terminologiae christologicae, quam magna Theodosianorum secta profitebantur, neque formulam de »duabus operationibus« ad tempus praedicare permittit verbis: »ne parvuli aut duarum operationum vocabulo offensi sectantes Nestorianos nos vesana sapere arbitrentur.«⁸⁵

Theodosiani scilicet, qui, uti saepe monuimus, ab inimicis doctrinae christologicae concilii Chalcedonensis etiam in ipso concilio praesentibus originem ducunt, doctrinam christologicam in concilio Chalcedonensi definitam Nestorianismi arguebant et vehementissime impugnabant, nunc post integra fere duo saecula Unionis Alexandrinae capitulis acceptis tandem aliquando concilii Chalcedonensis doctrinam christologicam Christum »in duabus naturis« definientem susceperunt, attamen duas Christi operationes admittere nolebant, sed »eundemque unum Christum et Filium operantem divina, et humana una theandrica activitate, secundum sanctum Dionysium« credere declaraverunt, quod, uti etiam e Sergio constat, duae operationes unitatem et identitatem suppositi in Christo dirimunt et duo contraria volentes in ipso involvunt atque ita dogma soteriologicum seu dogma de uno eodemque supposito divino, Dei Verbo incarnato, Deo scilicet simul et homine, generis humani Redemptore destruunt.⁸⁶

Quapropter Honorius »unius vel geminae novae vocis inductum operationis vocabulum« quod »sanctis Dei ecclesiis scandala generare« noscitur, aufugiendum esse asserit ita ut formulam de Christi »una operatione« sensu subiectivo potius et concreto intellectam i. e. »Christum unum operantem divinae atque humanae naturae« vel »unum . . . Dominum Jesum Christum, Filium Dei vivi, Deum verissimum, in duabus naturis operatum divinitus atque humanitus fide orthodoxa et unitate catholica« confiteri et praedicare debeamus.⁸⁷

Honorius igitur in epistola sua I. ad Sergium formulam Leonis sensu subiectivo intelligere videtur.

Omnino idem de epistola 2. Honorii ad Sergium dicendum est.

Secundum »dogma ecclesiasticum,« quod tenere et praedicare debemus — ait nempe **Honorius** — propter »simplicitatem hominum, et ad amputandas inextricabiles quaestionum ambages« neque »unam« neque »duas operationes in mediatore Dei et hominum definire« licet, sed »utrasque naturas in uno Christo unitate naturali copulatas, cum alterius communione operantes, atque operatrices confiteri debemus: et divinam quidem, quae Dei sunt operantem, et humanam, quae carnis sunt exequentem, non divise, neque confuse, aut convertibiliter, Dei naturam in hominem, et humanam in Deum conversam edocentes, sed naturarum differentias integras confitentes: unus enim atque idem est humilis et sublimis, aequalis Patri, et minor Patre, ipse ante tempora, natus in tempore est...«⁸⁸

Honorius »ad scandalum novellae adinventionis« auferendum neque »unam« neque »duas operationes« definiendas et praedicandas esse repetit et loco formulae de »una operatione« quam »quidam« i. e. **Theodosiani** adhibebant, et quae obiective considerata secundum communem modum loquendi sensum monophysiticum prodit, eandem formulam sensu subiectivo et concreto expressam defendi posse affirmat, quatenus scilicet »unum operatorem Christum Dominum in utrisque naturis veridice confiteri« possumus et debemus.⁸⁹

Quibus terminis concretis et orthodoxis etiam **Theodosiani** formulam de Christi »una operatione« explicasse videntur.

Similiter **Honorius**, etiamsi doctrinam christologicam concilii Chalcedonensis de Christi duabus naturis extollit, nihilominus ex formula de »duabus operationibus« terminum »duo« excludi permittit ita ut »ipsas potius naturas, id est divinitatis et carnis assumptae, in una persona unigeniti Dei Patris, inconfuse, indivise, atque inconvertibiliter... propria operantes« praedicare debeamus.⁹⁰

Quibus positis **Honorius** concludit: »Scribentes etiam communibus fratribus **Cyros**, et **Sophronio** antistitibus, ne novae vocis, id est, unius vel geminae operationis vocabulo insistere vel immorari videantur: sed abrasa huiusmodi novae vocis appellatione, unum Christum Dominum nobiscum in utrisque naturis divina vel humana praedicent operantem.«⁹¹

Et cum **Honorius** papa omnes tres formulas christologicas, quas communiter admittendas esse ait, aequivalentes et synonymas habeat, omnes tres etiam sensu subiectivo intelligere atque formula **Leonis** sensu subiectivo accepta comprobare videtur.⁹²

Attamen quaestio facti, utrum scilicet **Cyrus**, **Sergius**, **Macarius** et alii **Monothetae** nec non **Honorius** papa Christi »unam voluntatem«, et »unam voluntatem et operationem« vel »unam voluntatem et operationem theandricam« tum formula **Cyrilli Alexandrini** et **Pseudo-Dionysii** tum **Leonis** papae sensu subiectivo seu concreto et antinestoriano intellecta de facto comprobaverint, intra limites huius Quaestionis praeviae, uti patet, assumpta non est.

Notae.

¹ Migne, P. l. 54, 755—782; Mansi, Concilia, V, 1363—1390; Heffele, Conciliengeschichte, Freiburg (B), 1875, II, 353—364; Scheeben, Handbuch der katholischen Dogmatik, Freiburg (B), 1878, II, 823—826; Kuhn Phil., Die Christologie Leo's I. des Grossen, Würzburg, 1894, 91—92; Bardenhewer, Geschichte der altchristlichen Literatur, Freiburg (B), IV, 617—623; F. Cayré, A. A., Précis de Patrologie, Paris, 1930, II, 119—137; Kirsch, J., Kirschengeschichte, Freiburg (B), 1930, I, 561—562; Rauschen—Altaner, Patrologie, Freiburg (B), 1931, 363—367. — Realencyklopädie für protestantische Theologie und Kirche, Leipzig, 1902, II, 367—374. — Harnack, Lehrbuch der Dogmengeschichte, Tübingen, 1909—1910, I, 555, 596; II, 368—390, 426—428.

² Weiss, A., Historia ecclesiastica, Graecii et Viennae, 1907, I, 344; »La lettre à Flavien« ait Batiffol, »est l'exposé le plus didactique de la doctrine christologique de saint Leon«. (Dictionnaire de théologie catholique, fasc. 70—71, Paris, 1926, col. 285).

³ »Les lettres (sc. Leonis I. papae)«, ait Tixeront, »conservées sont au nombre de cent quarante-trois, et vont de l'an 442 à l'an 460. Six d'entre elles (les lettres XXVIII, LIX, CXXIV, CXXXIX, CLXV) ont un caractère exclusivement dogmatique, et au premier rang il faut mettre à ce point de vue la lettre XXVIII à Flavien, adoptée comme règle de foi par le concile de Chalcedoine«. (Précis de Patrologie, Paris, 1927, 369). — »Dans le célèbre Tome à Flavien«, animadvertit Cayré, »il ne se perd pas en spéculations, pas plus qu'en discussions sur des points secondaires: il lui suffit d'exprimer l'objet même de la foi en quelques formules nettes et tranchantes, aussi concrètes que possible: elles sont d'ailleurs d'une remarquable justesse«. (Op. c., 130.) — Batiffol ait: »La lettre à Flavien est devenue une constitution dogmatique revêtue de toute la majesté du magistère papal. Il suffit cependant de la lire objectivement pour se rendre compte que dans sa teneur elle n'a pas les caractéristiques d'une définition ex cathedra.« (Dictionnaire de théologie catholique, fasc. 70—71, col. 251.) Et paulo infra addit: »La lettre à Flavien, après le concile de Chalcedoine, a pu être justement considérée comme une règle de la foi, en Occident du mois.« (Ib., col. 252.)

⁴ Mansi, VI, 971.

⁵ Mansi, Ib, 114—115.

⁶ Migne, P. l. 54, 767; Mansi, V, 1375; Denzinger, Enchiridion, n. 144.

⁷ N. 14—26.

⁸ N. 46—54.

⁹ N. 57—72.

¹⁰ N. 73—77.

¹¹ Mansi, X, 871, 902, 979, 987; XI, 222—274, 635, 684—685. — Cyrus, patriarcha Alexandrinus Unionem cum Theodosianis factam esse ait. (Ep. Cyri ad Sergium, Mansi, XI, 562.) Ita etiam Sergius in epistola ad Cyrum (Mansi, XI, 971—974). Iuxta Sergium

Cyrus »modeste adhortatus est eos, qui in magna civitate Alexandrina Eutychetis, et Dioscori, Severi quoque, et Iuliani, Deo odibilium, haeresi languerent, ad catholicam ecclesiam accedere.« (Ep. Sergii ad Honorium, Mansi, XI, 531), Theodosiani enim asseclae sunt illius Monophysismi, qui sub nomine Monophysismi Alexandrini, seu potius, Monophysismi Severiani notus est. Cuius Monophysismi asseclae saeculo quinto et sexto duobus patriarchis Alexandrinis: Dioscoro, Timotheo Aeluro, Ioanne Talaia et Theodosio, Philoxeno, episcopo Hierapolitano, Severo, patriarcha Antiocheno, Jacobo, episcopo Sarugensi et aliis inde ab Unione, quam Cyrillus Alexandrinus cum Joanne, patriarcha Antiocheno a. 433. inierat, et praesertim, inde a concilio Chalcedonensi (a. 451), per integra fere duo saecula, i. e. usque ad Unionem Alexandrinam (a. 633), christologiam Cyrilli Alexandrini auctoritate constructam, concilium Chalcedonense Nestorianismi arguentes, propugnabant. Idem Monophysismus communiter hodie Monophysismus Severianus appellari solet. Etenim Severus, patriarcha Antiochenus (512—518) Alexandriae profugus vivebat atque doctrinam christologicam sub influxu ideologiae et terminologiae christologicae Cyrilli Alexandrini sensu antinestoriano ac terminologia monophysitica systematice excoluit et magna eruditione atque vehementia contra doctrinam christologicam a concilio Chalcedonensi definitam defendebat. Theodosiani igitur asseclae sunt Severi et cum eodem Severo etiam contra Julianum, episcopum Halicarnassensem et Gaianum, patriarcham Alexandrinum eiusque asseclas corporis Christi corruptibilitatem docent. Themistiani seu Agnoetae a Theodosianis eatenus tantum distinguuntur, quatenus cum Themistio, diacono Alexandrino animae Christi ignorantiam attribuunt. Theodosiani etiam Haesitantes (*Διακινώμενοι*) appellantur. [Migne, P. gr. 86 (I), 52 et 65]. Krüger animadvertit: »... was nicht mit Zögernde — nämlich das Konzil (sc. concilium Chalcedonense) anzuerkennen — sondern mit »sich Absondernde« zu übersetzten ist...«. (Realencyklopädie für protestantische Theologie und Kirche, Leipzig, 1903, 13, 399). Theodosiani denique a Martino I. papa (Sess. I. conc. Lat., Mansi, X, 871.), Sophronio, patriarcha Hierosolymitano (Ep. Syn., Mansi, XI, 243 et 270) etiam Acephali appellantur, quatenus scilicet Theodosianorum praedecessores, concilii Chalcedonensis inimici intensissimi a. 482. Edictum Henoticon a Zenone, imperatore editum et a Petro Mongo, patriarcha Alexandrino subscriptum et aliis ad subscribendum propositum reiecerunt atque ita se a capite suo, Petro scilicet Mongo, patriarcha separaverunt. [Secunda quaestio praevia: Pseudo-Dionysii Areopagitae formula christologica celeberrima... p. 153 (49) — 155 (51)]. — De Monophysismo Severiano v. Junglas, Leontius von Byzanz, Paderborn, 1908; Lebon, Le Monophysisme Sévérien, Lovanii, 1909; Opusculum nostrum De Agnoetarum doctrina, Zagreb, 1914; Tixeront, Histoire des dogmes, Paris, 1922, III, 117—122.

¹² Celebris Cyrilli Alexandrini formula christologica de una Christi activitate in interpretatione Maximi Confessoris et recen-

tiorum theologorum, Prima quaestio praevia ad Novam Apologiam papae Honorii. I. [Bogosl. Smotra — Ephemerides theologicae, Zagreb, 1926, I, 55 (1) — 102 (52); Pseudo-Dionysii Areopagitae formula christologica celeberrima de Christi activitate theandrica, Secunda quaestio praevia... [Bogoslovska Smotra — Ephemerides theologicae, Zagreb, 1932, I, 105 (1) — 173 (69)].

¹³ Celebris Cyrilli Alexandrini formula crist. de una Christi activitate... 95 (44) — 102 (52); Pseudo-Dionysii Areopagitae formula christ. celeberr. de Christi activitate theandrica, III (7) — 116 (12) et 146 (44) — 153 (49).

¹⁴ Mansi, X, 875; Martinus papa in eodem sermone Leonem papam etiam in ep. 2. ad Leonem Augustum »apertissime... secundum duas naturas, duas unius eiusdemque Christi Dei voluntates« docere concludit. (Mansi, X, 875; Migne, P. l. 54, 1167).

¹⁵ Conc. Lat. Sess. II. (Mansi, X, 914—915).

¹⁶ Conc. Lat. Sess. II. (Mansi, X, 947); Martinus papa vero epistolae Synodi Carthaginensis verbis; »duas naturas« addit terminos: »ex quibus« et »in quibus«. (Mansi, X, 951).

¹⁷ Mansi, X, 986.

¹⁸ Conc. Lat. Sess. II. (Mansi, X, 1063—1066). — Utrum vero Cyrus, Sergius, Pyrrhus et Paulus in »confusione« errant, modo non inquirimus.

¹⁹ Mansi, XI, 219.

²⁰ Mansi, XI, 219—222; VII, 114—115.

²¹ Mansi, XI, 267.

²² Mansi, XI, 291.

²³ Mansi, XI, 422.

²⁴ Mansi, XI, 635. Patres concilii Constantinopolitani oec. VI. in Sess. XVIII. duas Agathonis papae epistolas amplectuntur i. e. ep. Agathonis papae ad Constantinum imperatorem et fratres eius (Mansi, XI, 284—286) et ep. Synodi Romanae sub Agathone papa habitae. (Mansi, XI, 286—315). — Cfr. etiam Sermonem prosphonicum Synodi Constantinopolitanae oec. VI. ad Constantinum imperatorem (Mansi, XI, 622) nec non Edictum Constantinum imperatoris. (Mansi, XI, 707).

²⁵ Migne, P. gr. 87 (3), 3168—3169; Mansi, XI, 479—480; Migne, P. gr. 91, 96—97, 94, 1059—1060; Secunda quaestio praevia: Pseudo-Dionysii Areopagitae formula christ... 132 (28) — 145 (41). — Janssens ad Secundam Quaestionem praeviam modo citatam animadvertit: »Quomodo, quid senserit Pseudo-Dionysius, quidve docuerit, ex aliorum discordi auctoritate unquam poterit constare? Ad ipsum Dionysium, ad eius nempe opera integra, adhibitis omnibus subsidiis ex historia coeva necnon documentis integris de dogmatibus monophysitarum, accedere oportet. Formulae tamen Areopagiticae sunt adeo obscurae et interdum ambiguae, ut hucusque vix sperare liceat claram aliquam et mole indigesta doctrinam eruere«. (Ephemerides theologicae Lovanienses, 1932, 3, 489). — Iam vero finis Secundae Quaestionis praeviae minime in eo erat, ut ostenderemus, quonam sensu Pseudo-Dio-

nysius in ep. ad Caium de Christi activitate theandrica locutus sit, quoniam hanc quaestionem aliis investigatoribus solvendam reliquimus. et praesertim iis, qui scire desiderant, quomodo ipse Pseudo-Dionysius formulam suam christologicam de Christi activitate theandrica de facto intellexerit. Nos enim toti in eo eramus, ut praeter interpretationem obiectivam et antimonophysiticam, quae hucusque a Patribus et theologis defenditur, etiam interpretationem subiectivam et antinestorianam Pseudo-Dionysii possibilem esse demonstrarem, et quidem unice in eum finem, ut videamus, utrum Theodosiani seu Severiani et Themistianii, qui a Cyro, patriarcha Alexandrino ad Unionem Alexandrinam a. 633, adducti sunt, et deinde Monotheletae saeculi septimi, Cyrus videlicet, Sergius, Macarius et alii, qui Theodosianorum de Christi una activitate et voluntate doctrinam christologicam a Patribus concilii Lateranensis et Constantinopolitani oec. VI. renovare dicuntur, ad Pseudo-Dionysium sensu subiectivo seu concreto et antinestorianum provocare potuerint. Et si quidem vera sunt, quae nonnulli auctores v. gr. collatione episcoporum Severianorum cum episcopis orthodoxis Constantinopoli a. 533. habita innixi affirmant Pseudo-Dionysium scilicet Monophysismi Severiani seu mitigati, ad est Theodosianorum asseclam fuisse, interpretatio subiectiva et antinestoriana, quam de Pseudo-Dionysio ut possibilem probare conati sumus, maiore in verosimilitudine fundatur. (Mansi, VIII, 820; Bardenhewer, Geschichte der altchristlichen Literatur, Freiburg (B.), 1924, IV, 291; Tixeront, Histoire des dogmes, Paris, 1922, III, 134; Précis de Patrologie, Paris, 1927, 383—384; Stiglmayr, J., Der sog. Dionysius Areopagita und Severus von Antiochien (Scholastik, 1928, I, 1—27, II, 161—189); Secunda quaestio praevia: Pseudo-Dionysii Areopagitae formula christ... 111 (7) et n. 34. Ceterum formulae Pseudo-Dionysii interpretatio alia ut tertia dari non potest. Janssens igitur, uti ex dictis patet, scopum principalem et essentialem, quem nos iam in introductione Secundae quaestionis praeviae clare assignavimus, minime attigisse videtur.

²⁶ Secunda quaestio praevia: Pseudo-Dionysii Areopagitae formula christologica... 116 (12) — 145 (41).

²⁷ Scheeben, Op. c., 823—826.

²⁸ Secunda quaestio praevia: Pseudo-Dionysii Areopagitae formula christologica... 132 (28) — 145 (41).

²⁹ »Die Teilnahme«, ait Schell, »der einen Natur an der Thätigkeit der andern ist strenggenommen die Einheit des in den beiden Naturen Wirkenden...«) Katholische Dogmatik, Paderborn, 1892, III (I), 60.

³⁰ Ep. Flaviani ad Leonem papam. (Migne, p. l. 54, 727—731); Ep. Flaviani 2. ad Leonem papam (Migne, P. l. 54, 743—749); Ep. dogmatica Leonis papae ad Flavianum (Migne, P. l. 54, 755—788; Mansi, V, 1363—1390). Leo papa in ep. dogm. ad Flavianum Nestorium nominatim non affert, sed unitatem et identitatem suppositi in Christo, uti patet, semper inculcat. In ep. vero 2. ad Leonem Augustum Nestorium anathemati subiciendum esse explicite affirmat. (Migne, P. l. 54, 1157).

³¹ Migne, P. I. 54, 755—757; Mansi, V, 1363—1367.

³² Migne, lb, 757—763; Mansi, lb, 1367—1371.

³³ Migne, lb; Mansi, lb.

³⁴ Leo papa ait: »Salva igitur proprietate utriusque naturae et substantiae, et in unam coeunte personam, suscepta est a maiestate humilitas, a virtute infirmitas, ab aeternitate mortalitas; et ad resolvendum conditionis nostrae debitum, natura inviolabilis naturae est unita passibili, ut, quod nostris remediis congruebat, unus atque idem mediator Dei et hominum, homo Jesus Christus, et mori posset ex uno, et mori non posset ex altero. In integra ergo veri hominis perfectaque natura verus natus est Deus, totus in suis, totus in nostris. Nostra autem dicimus, quae in nobis ab initio Creator condidit, et quae reparanda suscepit. Nam illa, quae deceptor intulit, et homo deceptus admisit, nullum habuerunt in Salvatore vestigium. Nec quia communionem humanarum subiit infirmitatum, ideo nostrorum fuit particeps delictorum. Assumpsit formam servi sine sorde peccati, humana augens, divina non minuens; quia exinanitio illa, qua se invisibilis visibilem praebeuit, et creator ac Dominus omnium rerum unus voluit esse mortalium, inclinatio fuit miserationis, non defectio potestatis. Proinde qui manens in forma Dei fecit hominem, idem in forma servi factus est homo. Tenet enim sine defectu proprietatem suam utraque natura; et sicut formam servi Dei forma non adimit, ita formam Dei servi forma non minuit. Nam quia gloriabatur diabolus, hominem sua fraude deceptum divinis caruisse muneribus, et immortalitatis dote nudatum duram mortis subiisse sententiam, seque in malis suis quoddam de praevaricationis consortio invenisse solatium; Deum quoque, iustitiae exigente ratione, erga hominem, quem in tanto honore condiderat, propriam mutasse sententiam; opus fuit secreti dispensatione consilii, ut incommutabilis Deus, cuius voluntas non potest sua benignitate privari, primam erga nos pietatis suae dispositionem sacramento occultiore completeret, et homo diabolicae iniquitatis versutia actus in culpam, contra Dei propositum non periret«. (Migne, lb, 763—765; Mansi, lb, 1371—1375).

³⁵ »Ingreditur ergo«, ait Leo papa in contextu antecedenti, »haec mundi infima Filius Dei, de caelesti sede descendens et a paterna gloria non recedens, novo ordine, nova generatione generatus. Novo ordine, quia invisibilis in suis, visibilis factus est in nostris, incomprehensibilis voluit comprehendi; ante tempora manens esse coepit et tempore; universitatis Dominus servilem formam obumbrata maiestatis suae immensitate suscepit; impassibilis Deus non dedignatus est homo esse passibilis et immortalis mortis legibus subiacere. Nova autem nativitate generatus, quia inviolata virginitas concupiscentiam nescivit, carnis materiam ministravit. Assumpta est de matre Domini natura, non culpa; nec in Domino Jesu Christo, ex utero virginis genito, quia nativitas est mirabilis, ideo nostri est natura dissimilis. Qui enim verus est Deus, idem verus est homo; et nullum est in hac unitate mendacium, dum invicem sunt et humilitas hominis et altitudo Deitatis. Sicut enim Deus non mutatur miseratione, ita homo non consumitur dignitate. Migne, lb, 765—767; Mansi, lb, 1375.

³⁶ Migne, lb. 767; Mansi, lb. 1375—1378.

²⁷ Migne, lb; Mansi, lb.

²⁸ Migne, lb.; Mansi, lb. — Forsitan quis obiciat formulam Leonis quoad operationes Christi divinas ex natura rei restringendam esse. Iam vero Leo papa ad thesim suam probandam nullatenus exclusive ad opera utriusque Christi naturae cooperatione perpetrata recurrere videtur. — »Die gesammte menschliche Thätigkeit Christi«, ait Kuhn, »steht demnach unter dem göttlichen Einfluss, der leitend und bewegend, verklärend und erhebend sich geltend macht, aber durchaus nicht die Selbstthätigkeit der menschlichen Natur, die Selbstbestimmung des menschlichen Willens Jesu aufhebt... Wenn nun Leo... weiter sagt, dass auch die Gottheit nicht ohne das Fleisch wirke«, so denkt er offenbar, wie uns die von ihm gewählten Beispiele beweisen, nur an die Werke Christi als solche, und nicht an diejenigen, welche Werke Gottes im eigentlichen Sinne genannt werden. Es ist also die Gemeinschaft des göttlichen mit dem menschlichen Wirken darauf zu beschränken, dass das göttliche Prinzip in den ihm eignen äusseren Werken, soweit und inwiefern dabei eine Mitwirkung des menschlichen Prinzips möglich, zulässig und angemessen ist, die Thätigkeit des Letzteren als eine ihm ebenfalls eigene zum Mittel der Ausführung seines Willens und der Bethätigung seiner Kraft macht.« (Die Christologie Leo's I. des Grossen, Würzburg, 1894, 90, 90—92). Ad haec, quae Kuhn cum Scheeben (Op. c. 824.) exponit, animadvertere liceat: 1. Leo papa de utraque activitate Christi sensu absoluto loquitur et non tantum de activitate Christi humana; 2. Leo papa »miracula« et »iniurias« aliaque similia non in eum finem, uti supra notavimus, affert, ut eadem utriusque naturae Christi cooperatione perpetrata esse probet, sed, ut in Christo, utpote in uno eodemque supposito divino Verbi, naturarum inconfusam et impermixtam diversitatem existere contra Eutychen ostendat. Ipse enim Leo papa finem, quem epistola sua dogmatica ad Flavianum prosequitur, exprimit verbis: »Unus enim idemque est, quod saepe dicendum est, vere Dei Filius, et vere hominis filius... quia catholica Ecclesia hac fide vivit et hac proficit, ut in Christo Jesu nec sine vera divinitate humanitas, nec sine vera credatur humanitate divinitas.« (Migne, lb., 777.); 3. Quod etiam confirmari posset omnibus illis textibus, quos ipse Kuhn ad thesim suam probandam ex diversis sermonibus et ex ep. Leonis papae ad Leonem Augustum desumit. Nam Leo papa in omnibus illis textibus, ad quos Kuhn provocat, ad opera uniuscuiusque naturae Christi qua talia recurrit, ut Christum unum idemque subiectum seu suppositum divinum Verbi, subiectum scilicet naturae divinae et naturae humanae cum vera et non phantastica carne atque anima esse demonstrat. [(Op. c, 91; Cfr. S. 30, c. V. (Migne P. I. 54, 232—233); S. 46, c. II. (lb., 293); S. 64, c. IV. (lb., 360); S. 68, c. I. (lb., 372—373); S. 76, c. 3. (lb., 381—382); S. 96, c. II. (lb., 467—468)]; Ep. 2. d Leonem Augustum c. VIII. (lb., 1167). Difficultas unice ex Sermonem 64. fieri posset. In cap. enim IV. eiusdem sermonis legimus: »... quid sit quod caro sine Verbo non agit et quid sit quod Verbum sine carne non efficit.« (Migne, lb., 360). Idem textus occurrit etiam in cap. VI. ep. 2. ad Leonem Augustum (Migne, lb., 1163—1165). Iam

vero Leo papa verba supra allata explicat dicendo: »Sine Verbi enim potentia nec conciperet Virgo nec pareret, et sine veritate carnis obvoluta panis infantia non iaceret. Sine Verbi potentia non adorarent magi puerum, stella indice declaratum; et sine veritate carnis non iuberetur in Aegyptum transferri puer, et ab Herodis persecutione subduci. Sine Verbi potentia non diceret vox Patris missa de coelo: Hic est Filius meus dilectus in quo mihi bene complacui (Matth., III, 17), et sine veritate carnis non protestaretur Ioannes: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi (Ioann. I, 29). Sine Verbi potentia non fieret redintegratio debilium et vivificatio mortuorum, et sine veritate carnis nec cibus ieiunio, nec somnus esset necessarius fatigato. Postremo sine Verbi potentia non se Dominus Patri profiteretur aequalem, et sine veritate carnis non idem diceret Patrem se esse maiorem (Ioan. XIV, 28): cum catholica fides utrumque suscipiat, utrumque defendat, quae secundum confessionem beati apostoli Petri, unum Christum Dei vivi Filium (Matth., XVI, 16) et hominem credit et Verbum. Quamvis itaque ab illo initio, quo in utero Virginis Verbum caro factum est (Ioan. I, 14), nihil unquam inter utramque formam divisionis extiterit, et per omnia incrementa corporea unius personae fuerint totius temporis actiones: ea ipsa tamen quae inseparabiliter facta sunt, nulla permixtione confundimus, sed quid cuius formae sit ex operum qualitate sentimus« (Ib.) Leo papa igitur loco citato nullatenus unitatem Verbi et carnis in activitate seu cooperationem naturarum mutuam in operibus propriis perficiendis prae oculis habere videtur, sed naturarum propria operantium unitatem in persona tantum. Ipse enim unam personam in Christo »unum Christum Dei vivi Filium« et »hominem« cum »veritate carnis« una ex parte et »Verbum« altera ex parte esse ostendit, uti patet ex diversis argumentis, quae ad thesim suam probandam affert et quae supra attulimus, inter quae etiam Christi activitatem memorat, sed ex cooperatione naturarum mutua in activitate non arguit.

³⁹ Migne, P. I. 54, 769—771; Mansi V, 1379,

⁴⁰ Migne, Ib., 771—777; Mansi, Ib., 1379—1386.

⁴¹ Migne, Ib., 777—781; Mansi, Ib., 1386—1389. — Leo papa contra Eutychem probare suscepit: 1. In Christo non esse unam naturam, sed duas naturas inconfuse unitas; 2. In Christo veram exstare naturam humanam cum vera scilicet carne et anima humana. Attamen disquisitio nostra opinione institui deberet: I. utrum Eutyches »unam naturam Dei incarnati« cum Cyrillo Alexandrino confessus sit. (Mansi, VI, 696); 2. Deinde, utrum Eutyches carnem Christi consubstantialem nobis esse eatenus dicere recusaverit, quatenus Christum purum hominem esse negans Deum et hominem ipsum agnoverit. Eutyches enim in Sess. III. Synodi Constpl. sub Flaviano a. 449. habitae carnem Christi consubstantialem nobis esse admittit, sed addit: »Si autem oportet ut dicatur ex virgine (sc. corpus Christi), et consubstantiale nobis; et hoc dico, domine: tamen Filium Dei unigenitum Dominum coeli et terrae, condominiumem et conregnantem Patri, cui considet et colaudatur. Neque enim dico consubstantialem negans quod ipse sit filius Dei...« (Mansi, VI, 742). De hac quaestione specialem paravimus dissertationem. Ex Revue d'histoire ecclésiastique (1930, IV, n. 6. 606) dissertationem sub titulo »Der Processus des Eutyches«

ab E. Schwartz conscriptam esse novimus. (Sitzungsberichte der bayerischen Akademie der Wissenschaften, München, R. Oldenburg, 1928, 93 p.).

⁴² Migne, P. I. 54, 1155—1190. — »Ende 449 oder 450 hat Leo«, ait Bardenhewer, »diesem Schreiben (sc. ep. dogmaticae Leonis papae ad Flavianum) noch eine Sammlung von »Väterbeweisstellen« (paternae auctoritates) folgen lassen, von Lateinern, Hilarius von Poitiers, Ambrosius, Augustinus, wie von Griechen, Gregor von Nazianz, Chrysostomus, Cyrillus von Alexandrien. Ein Seitenstück zu Ep. 28. (Ep. dogm. ad Flavianum) bildet Ep. 165, der lange Brief an Kaiser Leo v. 17. August 458 (Migne, P. I. 54, 1155—1190), in welchem der Papst wiederum den katholischen Glauben über die Menschwerdung des Herrn darlegt und verteidigt, um dem »heiligen Eifer« des Kaisers die rechten Wege zu weisen. Auch diesem Brief hat er, und zwar von Haus aus, jene Sammlung von Väterzeugnissen beigegeben, aber um einige neue Texte vermehrt, darunter auch solche von Athanasius, Basilius d. Gr. und Theophilus von Alexandrien. Dass infolgedessen sechs Griechen und nur drei Lateiner als Gewährsmänner auftreten, ist jedenfalls nicht unbeabsichtigt. Mit Ep. 165 löste der Papst sein Versprechen ein, welches er dem Kaiser in ep. 156 gegeben hatte. Ep. 156 vom 1. Dezember 457 (Migne 54, 1127—1132) war die Antwort, auf das Rundschreiben, durch welches der Kaiser von sämtlichen Bischöfen des Reiches ein Gutachten über die Glaubensbeschlüsse von Chalcedon und über die Angelegenheit des Timotheus Älurus eingefordert hatte.« (Geschichte der altchristlichen Literatur, Freiburg B., 1924, IV, 619—620).

⁴³ Migne, P. I. 54, 1173—1190. — Ita Leo papa affert Hilarium Pictaviensem secundum quem Christus est »utrumque unus existens«. Christus est »ex unitis naturis« et nihilominus »naturae utriusque res eadem est«. In virtute resurrectionis »naturam Dei« intelligere et »dispensationem hominis in morte« cognoscere debemus. Hilarius addit: »Et cum sint utraque suis gesta naturis, unum tamen Christum Jesum eum memento esse qui utrumque est«. Et alio in loco: »Haec igitur demonstranda a me paucis fuerunt, ut utriusque naturae formam tractari in Domino Jesu Christo meminissimus: quia qui erat in forma Dei, formam servi accepit.« Teste Athanasio »Filius substantia et natura Dei est secundum autem carnem ex semine David et ex carne Mariae est«. Ambrosius Christum »utriusque naturae« consortem et perfectum »in utraque natura« esse affirmat. Secundum Augustinum »inter Deum et hominem mediator« apparuit et »utramque naturam« in »unitate personae« copulavit. »Absit«, ait Augustinus, »ut conflabili quodammodo genere« duas naturas in unam redactas arbitremur esse substantiam«. Christus secundum Ioannem Chrysostomum »sociavit utramque naturam et nobis quod imminabat supplicium ipse sustinuit«. Gregorius Nazianzenus ait: »Duplex enim in eo erat natura«. Et secundum Basilium Christi »utriusque naturae veritas« demonstratur. Cyrillus denique Alexandrinus »unum« Christum nullatenus »in hominem seorsum et seorsum in Deum« discernendum esse permittit, quia »unum eundemque Jesum Christum« esse dicere debemus

»non ignorantes differentias naturarum, sed eas inconfusas inter se servantes«. Et alio in loco: »At vero in Verbi natura et humanitatis nobis solam differentiam designat diversitas naturarum. Unus enim ex utraque intelligitur Christus«. (Migne, P. l. 10, 282—296; 290—291; P. gr. 26, 1053—1654; P. l. 16, 594—595, 600; 866, 866—867, 1196—1197; P. l. 33, 835, 519; P. l. 35, 836, 1836—1837, 1182; P. l. 22, 776—777; P. gr. 36, 326—327; P. gr. 75, 1373, 1186; P. gr. 77, 43—50; P. gr. 75, 1397—1398).

⁴⁴ Terminus igitur »cum communione« in interpretatione subiectiva loco termini »in alterius communione seu unione« ponitur. Leo papa alio in loco in eadem epistola ait: »Nec quia communionem humanarum subiit infirmitatum, ideo nostrorum particeps fuit delictorum«. (Migne, P. l. 54, 763). Et iterum: »Quamvis enim... in Christo Dei et hominis una persona sit, aliud tamen est, unde in utroque communis est contumelia, aliud unde communis est gloria«. (Ib., 770—771). Et in ep. citata ad Leonem Augustum, uti paulo supra notavimus, ait: »Licet ergo in uno... Christo, vero Dei atque hominis filio, Verbi et carnis una persona sit, quae inseparabiliter atque indivise communes habeat actiones...« (Migne, Ib., 1163). Leo papa verbis: »Agit enim utraque forma...« principia quibus potius activitatis in uno eodemque supposito inconfuse unita extollit certissime ea ratione, ut contra Eutychem naturas Christi propria operantes quam clarius ostendat. Lebon animadvertit: »On ne peut méconnaître que la forme de la proposition agit utraque forma... paraise singulière; elle ne serait plus employée par nos théologiens modernes sans l'explication formelle ou implicite, que ce n'est pas la nature qui agit, mais le sujet, qui opère par la nature. La pensée du Pape est garantie par ailleurs contre le soupçon de nestorianisme«. (Le Monophysisme Sévérien, Lovanii, 1909, 447—449). Et Tixeront addit: »Le mot forma a l'inconvenient d'être abstrait, mais il marque bien que les natures sont, en Jesus-Christ, les principes actifs«. (Histoire des dogmes, Paris, 1922, III, 173). Qua de causa Sergius, patriarcha Constantinopolitanus, terminum »utraque forma« in casu sexto seu in ablativo affert. (Mansi, X, 874); Secunda quaestio praevia: Pseudo-Dionysii Areopagitae formula christologica... 161 (57), n. 78.

⁴⁵ Migne, P. l. 54, 763—765; Mansi, V, 1371—1375.

⁴⁶ Mansi, VI, 971—974.

⁴⁷ Mansi, VII, 29—32. — Episcopi ex Illyrico et ex Palaestina adhuc duo textus ex ep. dogm. Leonis papae afferunt. (Mansi, VI, 971—974). Alter ex c. III. desumptus est et sic habet: ... et ad resolvendum conditionis nostrae debitum, natura inviolabilis naturae est unita passibili, ut, quod nostris remediis congruebat, unus atque idem mediator Dei et hominum, homo Jesus Christus, et mori posset ex uno, et mori non posset ex altero«. (Migne, P. l. 54, 763; Mansi, V, 1374). Alter vero finem c. IV. efficit et ita sonat: »Quamvis enim in Domino Jesu Christo Dei et hominis una persona sit, aliud tamen est, unde in utroque communis est contumelia, aliud unde communis est gloria. De nostro enim illi est minor Patre humanitas; de Patre illi est aequalis cum Patre divinitas«. (Migne, Ib., 771; Mansi, Ib., 1379).

⁴⁸ Mansi, X, 1115. — Tixeront animadvertit: »Sévère condamne absolument la formule de saint Léon: »Agit enim utraque forma cum alterius communione quod proprium est«. Agir suppose qu'on subsiste, et attribuer a la nature humaine une action propre, c'est lui attribuer une substance propre et indépendante; c'est être nestorien«. (Histoire des dogmes, Paris, 1922, 125). Tixeront confirmat assertionem suam textu Severi, iuxta quem: »Ὁδὸ γὰρ ἐνεργεῖ ποτε φέοις οὐχ ὑφαιτώσα προσωπιῶς«. (Diekamp: Doctrina Patrum de Incarnatione Verbi, natione Verbi, Münster, 1907, 310).

⁴⁹ Mansi, X, 1115.

⁵⁰ Mansi, XI, 446.

⁵¹ Mansi, XI, 443. Et alio in loco scribit Severus: »Si Verbum operatur quod Verbi est, et caro exequitur quod carnis est, si unum quidem miraculis coruscat, alterum vero succumbit iniuriis, communio formarum est mere speciosa (sc. relativa), et cogitatione instituta, uti insanus asseruit Nestorius. Si autem, quod verum est, Verbum carnem gloriae operationisque participem effecit, quomodo rursus iuxta Leonis epistolam dices: Tenet enim sine defectu proprietatem suam utraque natura? Saepius enim videtur Verbum non concessisse carni suae ut carnis legibus inserviat; nam quo pacto proprium esset corporis super aquam incedere, aut exspirati e corpore per gladium vulnerato, sanguinis et aquae fontem manare? (Migne, P. gr. 86 (I), 925).

⁵² Mansi, X, 443.

⁵³ Cfr. Opusculum nostrum: De Agnoetarum doctrina, Zagreb, 1914.

⁵⁴ »Nestorius«, ait Batiffol, »exilé toujours et maintenant près de sa fin crut reconnaître dans la lettre à Flavien, sa propre pensée. Héraclide, p. 298 et 300. Les Monophysites qui se reclamaient de Cyrille ne se feront pas faute de le reprocher a saint Léon. (Dictionnaire de théologie catholique, fasc. 90—91, c. 251).

⁵⁵ In Quarta quaestione praevia quaedam etiam de iis notabimus, quae de Severo a Stiglmayr et a Lebon nuperrime conscripta sunt. (Stiglmayr, J., Der sog. Dionysius Areopagita und Severus von Antiochien; Scholastik, 1928, I, I—27; II, 161—189; Lebon, J. Le Pseudo-Denys l'Aréopagite et Sévère d'Antioche, Revue d'histoire ecclésiastique, Louvain, 1930, 4, 880—915; Stiglmayr, J., Um eine Ehrenrettung des Severus von Antiochien, Scholastik, 1932, I, 52—67? Lebon, J., Encore le pseudo-Denys l'Aréopagite et Sévère d'Antioche, Revue d'histoire ecclésiastique, 1932, II, 296—313).

⁵⁶ Mansi, XI, 559—562. — Sergius ait a Cyro se interrogatum fuisse »utrum oporteat duas praedicare operationes, an unam dicere in Domino operationem«. (Mansi, XI, 526).

⁵⁷ Mansi, XI, 526—527. — Ad haec animadvertere liceat: 1. Verum est de Christi »duabus voluntatibus et operationibus« definitionem dogmaticam conciliarem tempore Sergii adhuc non extitisse; 2. Vera sunt etiam quae Sergius de Cyrillo Alexandrino affirmat. (Cfr. Celebris Cyrilli Alexandrini formula christologica de una Christi

activitate in interpretatione *Maximi Confessoris* et recentiorum theologorum, *Prima quaestio praevia ad Novam Apologiam papae Honorii I.* (Bogoslovska Snotra — Ephemerides theologicae, Zagreb, 1926, I, 56 (I) — 100 (52); 3. *Librum vero Mennae, patriarchae Constantinopolitani, ad Vigilium papam scriptum Legati apostolicae sedis in Sess. III. concilii Constanti. oec. VI. authenticum non esse ostenderunt.* (Mansi, XI, 527, 500—595); 4. *Eulogius patriarcha Alexandrinus (580—607), ad quem Sergius provocat, apologiam de epistola dogmatica Leonis papae conscripsit.* (Photii Bibliotheca, cod. 25, 26 et 28; Migne, P. gr. 103, 939—950, 950—954, 958—970); 5. *Sergius Severum »ex impio schismate maledictum« certe ea de causa appellat, quia Severus doctrinam christologicam ep. dogm. Leonis et concilii Chalcedonensis ut haeresim Nestorianam impugnabat. Eadem ratione etiam Macarius, patriarcha Antiochenus, in sua Echthesi Severum condemnat.* (Mansi, XI, 351, 358); 6. *Leo papa secundum Sergium »duas operationes« non docet, quatenus in ep. dogm. ad Flavianum duas operationes »nominatim et ipsis verbis« i. e. terminis explicitis et expressis non proponit.* (Ep. Sergii ad Honorium I. papam, Mansi, XI, 535). *Leo papa enim non utitur in thesi sua probanda terminis explicitis, uti sunt: »duae naturae« vel »ex duabus naturis« et »in duabus naturis«, sed quoad rem in uno Christo duas esse naturas terminis aequivalentibus exprimit. Ita Christus secundum Leonem papam »naturam nostram« suscepit et »Deus« natus est in »integra... veri hominis perfectaue natura«. Secundum Leonem papam »natura inviolabilis naturae est unita passibili«. Ipse ait salvas esse proprietates »utriusque naturae« et proprietatem suam »utraque natura« sine defectu tenet. In Christo agit »utraque forma«. Ipse confitetur »unitatem personae in utraque natura« et agnoscit proprietatem »divinae humanaeque naturae«. Vituperat Eutychen quod ante incarnationem Christum »duarum naturarum« esse dicit et »postquam Verbum caro factum est, natura in eo singularis asseritur«. (Migne, P. l. 54, 759, 763, 763—765, 767, 771, 777). Idem dicendum de ep. Leonis papae ad Leonem Augustum in qua Eutychen impugnat quia »Verbi et carnis unam audet pronuntiare naturam«. Leo papa loquitur de veritate »utriusque naturae«. Inter »utramque formam« Christi nulla divisio existebat cum in Christo »Deitatis et carnis una« confitenda sit persona«. (Migne, p. l. 54, 1157, 1159, 1169). Ita etiam codex Legatorum apostolicae sedis, qui in Sess. VI. concilii Constantinopolitani legebatur, 44 testimonia continet, i. e. Leonis I. papae, Ambrosii, Joannis Chrysostomi, Athanasii, Gregorii Nysseni, Cyrilli Alexandrini, Epiphani, metropolitae Cyprensis, Gregorii Nazianzeni, Augustini, Justiniani imperatoris, Ephraemii Antiocheni, Anastasii Antiocheni et Joannis Scythopolensis. (Mansi, XI, 391—439). Quorum testimoniorum 7 tantum Christi duas operationes et duas voluntates »nominatim et ipsis verbis« efferunt, i. e. Athanasii, Joannis Chrysostomi, Ephraemii, Anastasii, Joannis Scythopolensis et Justiniani imperatoris. (Mansi, XI, 399, 423, 430—434, 434—435, 435—*

438, 438—439). Athanasius „*δύο θελήματα*“ et non „*δύο θελήσεις*“ Christum ostendere affirmat. (Migne, P. gr. 26, 1021). Epistola vero Agathonis ad concilium Constantinopolitanum missa, quae in Sess. IV. eiusdem concilii perlecta est, 20 testimonia continet, quorum maxima pars duas Christi operationes et duas voluntates quoad rem tantum et non terminis explicitis exprimit. (Mansi, XI, 233—286).

⁵⁸ Mansi, X, 971; XI, 562.

⁵⁹ Mansi, X, 974. — Unionis Alexandrinae capitula ad ep. dogm. Leonis papae non provocant.

⁶⁰ Mansi, X, 974.

⁶¹ Ep. Sergii ad Honorium (Mansi, XI, 531—534); Maximi Confessoris ad Petrum Illustrem (Migne, P. gr. 91, 144); Mansi, 607, 690—692).

⁶² Mansi, XI, 534.

⁶³ Mansi, Ib., Sergius scilicet a Sophronio illorum Patrum testimonia habere desiderat, qui ab Ecclesia agniti sunt quique duas operationes »nominatim et ipsis verbis« docent.

⁶⁴ Mansi, Ib.

⁶⁵ Mansi, Ib., 534—535.

⁶⁶ Mansi, Ib., 535. — Honorius papa, qui in »manentibus utrarumque naturarum differentiis« tenendis insistit, Sergio respondet in Christo eatenus esse »unam voluntatem« quatenus duas circa idem obiectum (v. gr. passionem) voluntates contrarias in Christo esse negat, ex qua contrarietate Sergius duo in Christo contraria volentes cum Theodosianis admittendos esse concludit. Aliis verbis: In Christo est una voluntas, quatenus in ipso duo contraria volentes nullatenus distinguendi sunt. In Christo scilicet non sunt duo contraria volentes sed unus volens, i. e. voluntas unius.

⁶⁷ Mansi, Ib.

⁶⁸ Mansi, Ib., 535.

⁶⁹ Mansi, Ib.

⁷⁰ Mansi, Ib., 535—538.

⁷¹ Mansi, Ib., 538.

⁷² Mansi, XI, 535—538.

⁷³ Mansi, XI, 351—354.

⁷⁴ Mansi, XI, 355—358.

⁷⁵ Mansi, XI, 222.

⁷⁶ Mansi, XI, 346 et 359.

⁷⁷ Comparatio inter formulam Pseudo--Dionysii Areopagitae et formulam Leonis papae instituitur in parte VI. Secundae Quaestionis praeviae: Pseudo-Dionysii Areopagitae formula christologica... p. 145 (41) — 148 (44).

⁷⁸ Mansi, X, 971—975.

⁷⁹ Celebris Cyrilli Alexandrini formula... p. 97 (47).

⁸⁰ Ex qua celeri et subita mutatione etiam concludere licet quaestionem non de re sed modo loquendi tunc temporis motam esse.

⁸¹ Mansi, XI, 539.

⁸² Mansi, lb., 542.

⁸³ Mansi, lb.

⁸⁴ Mansi, lb., 543.

⁸⁵ Mansi, lb.

⁸⁶ N. 11.

⁸⁷ Mansi, XI, 543.

⁸⁸ Mansi, XI, 579.

⁸⁹ Mansi, lb., 582.

⁹⁰ Mansi, lb.

⁹¹ Mansi, lb.

⁹² »Der vorliegende Artikel« affert Zeitschrift für katholische Theologie »bildet eine Vorarbeit zu der von Verf. geplanten neuen Honorius-Apologie. Ohne diesem Werk des hier sicher zuständigen Forschers vorgehen zu wollen, möchte ich nur dem Bedenken Raum geben, ob die neue Hypothese nicht auch in die Reihe der Erklärungsversuche gehört, die Honorius auf Kosten des Constantinopolitanum III. entlasten. Denn das Konzil hatte dann doch in der Auslegung dogmatischer Texte geirrt . . .« (Zeitschrift für katholische Theologie, Innsbruck, 1932, 4, 633). Ad haec in memoriam revocare liceat quae in Prima quaestione praevia attulimus: »Interpretatio, quam de doctrina in epistolis Honorii I. superfluum omnino reddere videtur. Quod vero damnationem, qua Honorius in concilio sexto oecumenico percussus erat, attinet, interpretationem quoque nostram cum infallibilitate Ecclesiae in facto dogmatico optime componi probabitur«. (Celebris Cyrilli Alexandrini formula christologica de una activitate Christi in interpretatione Maximi Confessoris et recentiorum theologorum, Prima quaestio praevia ad Novam Apologiam papae Honorii I. Bogoslovska Smotra — Ephemerides theologicae, Zagreb. 1926, 57 (5).

